

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Změny životního stylu venkovského obyvatelstva
po roce 1989**

Bc. Jaroslav Jareš

© 2023-2024 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Jaroslav Jareš

Veřejná správa a regionální rozvoj – c.v. Litoměřice

Název práce

Změny životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989

Název anglicky

Changes in lifestyle of the rural population after 1989

Cíle práce

Cílem diplomové práce je analýza a definování změn životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989. V práci budou formulovány hlavní příčiny těchto změn, jejich vliv a následné dopady na venkovský životní styl. Dílčím cílem práce je porovnání vývoje po roce 1989 ve dvou sousedních obcích.

Metodika

Teoretická část práce je založena na studiu odborné literatury, místních a internetových zdrojů. Budou vymezeny a definovány základní pojmy, popsány procesy a analyzovány příčiny změn životního stylu na venkově po roce 1989. Zdroji dat teoretické části bude, dostupná odborná literatura, webové stránky, data z Českého statistického úřadu a data místních obecních úřadů. Důležitým předpokladem k vypracování práce, je znalost zkoumaného území a komunikace s obyvateli obce a představiteli místní samosprávy. Při zpracování empirické části diplomové práce bude použito triangulace technik sběru dat, která budou následně analyzována a komparována. Budou porovnávány dvě sousední obce, Okna a Obora na Českolipsku. První z nich se osamostatnila v roce 1990 a druhá zůstala pod správou města Doksy. V závěrečné části práce budou shromážděné informace vyhodnoceny a bude porovnán vývoj po roce 1989 ve dvou sousedních obcích. Závěry práce mohou být využity pro praktické účely samospráv těchto obcí.

Doporučený rozsah práce

60 – 80

Klíčová slova

Venkov, životní styl, analýza, komparace

Doporučené zdroje informací

MAJEROVÁ, Věra; ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA. *Český venkov 2000 : základní údaje*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta ve vydavatelství Credit, 2002. ISBN 80-213-0915-6.

MAJEROVÁ, Věra; HEROVÁ, Irena. *Český venkov 2006 : sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2007. ISBN 978-80-213-1631-7.

Pavel POSPĚCH a kol. *Vynalézání venkova v ČR po roce 1989*, Vyd. 1 Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. 177 s. ISBN 978-80-7325-353-0

PERLÍN, Radim; HUPKOVÁ, Martina; UNIVERZITA KARLOVA. PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA. *Venkovy a venkované : doprovodná publikace k výstavě*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2011. ISBN 978-80-87147-31-3.

Předběžný termín obhajoby

2023/24 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 18. 8. 2023

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 3. 11. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci „Změny životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989“ vypracoval pod vedením prof. PhDr. Ing. Věry Majerové, CSc., s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29. 3. 2024

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval prof. PhDr. Ing Věře Majerové, CSc., za odborné rady a cenné připomínky, které byly nápomocné pro vypracování této diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat občanům obcí Okna a Obora za poskytnuté názory, pohledy a informace použité v této práci.

Změny životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá změnami životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989. Teoretická část práce je rozdělena na čtyři kapitoly, z nichž první kapitola popisuje všeobecně postavení venkova, vývoj a etapy změn po roce 1989. Druhá kapitola popisuje cíle práce, metodiku a postupy vypracování práce. Třetí kapitola se věnuje podrobné definici základních pojmů, charakteristik, funkcí spojených s venkovem a zkoumaným územím. Čtvrtá kapitola popisuje životní styl, vztahy na venkově, kvalitu života a další oblasti týkající se venkovského životního stylu. Praktická část práce sbírá pomocí rozhovorů, anket a dalších zdrojů informace týkající se zkoumaného území, které jsou analyzovány, zkoumány a porovnávány.

Klíčová slova: Venkov, životní styl, analýza, komparace

Changes in lifestyle of the rural population after 1989

Abstract

This thesis deals with changes in the lifestyle of the rural population after 1989. The theoretical part of the work is divided into four chapters, of which the first chapter describes in general the situation of the countryside, development and stages of changes after 1989. The second chapter describes the objectives of the work, the methodology and the procedures for developing the work. The third chapter is devoted to a detailed definition of the basic terms, characteristics, functions associated with the countryside and the investigated territory. Chapter four describes lifestyle, rural relationships, quality of life and other areas related to rural lifestyle. The practical part of the work collects, using interviews, polls and other sources, information related to the researched area, which is analyzed, researched and compared.

Keywords: Country, lifestyle, analysis, comparison

Obsah

Úvod.....	10
1 Cíl práce a metodika	11
1.1 Cíl práce	11
1.2 Metodika	11
2 Teoretická východiska	12
2.1 Definování základních pojmů	12
2.1.1 Rurální sociologie a venkov	12
2.1.2 Definice venkova	13
2.1.3 Pojem obec.....	13
2.1.4 Venkovská obec.....	13
2.1.5 Pojem sídlo	14
2.2 Charakteristika českého venkova.....	14
2.2.1 Typologie českého venkova.....	15
2.2.2 Struktura českého venkova	16
2.2.3 Vymezení českého venkova.....	17
2.2.4 Dostupnost, nový aspekt při vymezení venkova	18
2.3 Funkce venkova	19
2.3.1 Rezidenční funkce venkova.....	20
2.3.2 Rekreační funkce venkova.....	20
2.3.3 Produkční funkce venkova.....	20
2.4 Změny a vývoj venkova po roce 1989	20
2.4.1 Vznik samospráv.....	21
2.4.2 Politický a společenský život.....	21
2.4.2 Dezintegrace	22
2.4.3 Restituce.....	23
2.4.4 Transformace	23
2.4.5 Venkov a zemědělství	24
2.4.6 Zemědělská půda po roce 1989	25
2.4.7 Komplexní pozemkové úpravy	26
2.4.8 Životní prostředí	26
2.4.9 Občanská vybavenost	26
2.4.10 Maloobchod a služby	27
2.4.11 Školská síť na venkově	28
2.4.12 Doprava na venkově po roce 1989	28
2.5 Rozvoj venkova.....	28
2.5.1 Aktéři rozvoje venkova.....	29
2.5.2 Nástroje rozvoje venkova	30

3	Změny životního stylu po roce 1989	31
3.1	Životní styl	31
3.1.1	Vztahy na venkově	32
3.1.2	Kvalita života	32
3.1.3	Obecní zastupitelstva	33
3.1.4	Hodnocení života v obci	33
3.1.5	Hodnocení rozvojového potenciálu venkovských obcí	33
3.1.4	Trávení volného času	34
3.1.5	Kina	35
3.1.4	Život v obci	35
3.1.5	Zaměstnání na venkově	36
4	Vlastní práce	38
4.1	Lokalita zkoumaných obcí	38
4.2	Popis zkoumaného prostředí obce Okna	39
4.2.1	Historie obce Okna	39
4.2.2	Občanská vybavenost obce Okna	40
4.3	Popis zkoumaného prostředí obce Obora	41
4.3.1	Historie obce Obora	41
4.3.2	Občanská vybavenost obce Obora	42
4.4	Hlavní výzkumný cíl	43
4.5	Výzkumné otázky	43
4.6	Organizace sběru dat	44
4.7	Metody sběru dat	45
4.8	Stanovení výběrového vzorku	45
4.9	Vyhodnocení výzkumu	45
4.10	Dotazník	46
4.11	Shrnutí	58
4.11	Rozhovor se stávajícím zastupitelem obce Okna	59
4.12	Rozhovor s bývalou členkou osadního výboru obce Obora	61
4.13	Rozhovor s knihovníkem obce Okna	63
5	Výsledky a diskuse	65
6	Závěr	66
7	Seznam použitých zdrojů	68
8	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratek	66
8.2	Seznam tabulek	69
8.3	Seznam grafů	70
8.4	Přílohy	72

Úvod

Současný venkov se rozkládá na 79 procentech rozlohy České republiky. V tomto prostoru žije kolem třiceti procent obyvatelstva. Od roku 2000 dochází k mírnému nárůstu počtu obyvatel žijících na venkově. Je to tedy poměrně důležitá a významná součást této země. (ČSÚ, 2009, [Online])

Podle Perlína (2010) tyto skutečnosti historicky i současně vymezují důležitost podpory venkova jak po ekonomické, tak i případně propagační a organizační stránce. Největší plošnou podporu zažíval venkov před rokem 1989. Jednalo se o velkou podporu zaměstnanosti, udržení stálého obyvatelstva na venkově, výstavbu bytových jednotek, podporu občanské vybavenosti, kultury, sportovních aktivit a ostatních volnočasových aktivit. Definovat problémy stávajícího venkova je velmi obsáhlá problematika, tyto problémy je nutné pro lepší pochopení problematiky rozdělit do několika základních skupin. Zásadní změnou po roce 1989 byla transformace zemědělství a tím i zánik velkého množství pracovních míst na venkově. Oproti živočišné výrobě dochází k významnější podpoře rostlinné výroby formou dotací na obdělávanou půdu. Zavedením tržního hospodářství nastává úpadek malých podniků na venkově. Další významnou změnou je přesun občanské vybavenosti a služeb do blízkých měst. Dále nastává pokles kulturních a společenských akcí v obcích. Příčinu těchto změn můžeme hledat v rozvoji osobní automobilové dopravy, která umožňuje navštěvovat atraktivnější kulturní a společenské akce ve vzdáleném okolí. Rozvoj individuální automobilové dopravy rovněž přinesl větší možnosti dojíždění do měst nejen za prací, ale i za službami. Se zvýšením dostupnosti komunikační, audio, video techniky a internetu dochází také k přenesení určitého druhu zábavy do jiného prostředí. To vše vede k postupnému úpadku venkovských společenských akcí a ty jsou nahrazovány pohodlnější domácí zábavou. (Perlín, 2010 s. 3)

Vybranou venkovskou oblastí pro tuto práci je lokalita Podbezdězí v Libereckém kraji, na níž lze analyzovat a popsat vývoj venkova po roce 1989. Obce Okna a Obora byly tradičně zemědělské lokality, většina občanů těchto obcí pracovala před rokem 1989 v zemědělství. Tato práce popisuje dvě vybrané obce, jejich vývoj a současné problémy po roce 1989. Obec Okna, která se po roce 1989 osamostatnila, má vlastní samosprávu a rozhoduje o svém směřování a rozvoji sama. Druhá obec, Obora u Doks, zůstala pod správou města Doksy, má tedy výrazně nižší možnost ovlivňovat vlastní rozvoj, směřování a investice v obci.

1 Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je analýza a definování změn životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989. V práci budou formulovány hlavní příčiny těchto změn, jejich vliv a následné dopady na venkovský životní styl. Dílčím cílem práce je porovnání vývoje po roce 1989 ve dvou sousedních obcích.

1.2 Metodika

Teoretická část práce je založena na studiu odborné literatury, místních a internetových zdrojů. Budou vymezeny a definovány základní pojmy, popsány procesy a analyzovány příčiny změn životního stylu na venkově po roce 1989. Zdroji dat teoretické části bude dostupná odborná literatura, webové stránky, data z Českého statistického úřadu a data z místních obecních úřadů.

Důležitým předpokladem k vypracování práce je znalost zkoumaného území a komunikace s obyvateli obce a představiteli místní samosprávy. Při zpracování empirické části diplomové práce bude použito triangulace technik sběru dat, která budou následně analyzována a komparována. Budou porovnávány dvě sousedící obce, Okna a Obora na Českolipsku. První z nich se osamostatnila v roce 1990 a druhá zůstala pod správou města Doksy. V závěrečné části práce budou shromážděné informace vyhodnoceny a bude porovnán vývoj po roce 1989 ve dvou sousedících obcích. Závěry práce mohou být využity pro praktické účely samospráv těchto obcí.

2 Teoretická východiska

2.1 Definování základních pojmů

V naší zemi má pojem venkov nejen dle Perlína (2010) významné postavení jak z historického, tak i pohledu současného. Pozornost věnovaná venkovu se s rozvojem společnosti významně měnila, některé etapy vývoje naší země stavěly venkov do popředí, podporovaly rozvoj venkova, naopak v jiných etapách venkov stagnoval a docházelo k jeho úpadku. Proměny venkova ovlivňovaly významné historické milníky. V nedávné historii, tedy v období před rokem 1989, byl venkov významně podporován, hlavním cílem bylo zastavení odlivu pracovní síly do měst prostřednictvím tvorby pracovních míst v daných lokalitách venkova, a to převážně v zemědělství. Další významnou podporou bylo zajištění občanské obslužnosti, například formou prodejen smíšeného zboží, provozem pohostinství, zajištěním lékařské péče a dalších služeb občanům. V obcích byly podporovány kulturní a společenské akce, mezi které lze zařadit hasičské, myslivecké plesy, akce spojené s výstavami domácí zvěře, závody koní a také podpora aktivit místních fotbalových klubů. Mezi hlavní cíle této podpory lze zařadit snížení odlivu obyvatel z obcí do měst, podpoření přirozeného rozvoje obcí a zvýšení kvality životního stylu na venkově.

2.1.1 Rurální sociologie a venkov

Jak Pospěch (2014) uvádí, pojem rurální sociologie začal být používán koncem 19. století ve Spojených státech amerických. Významným představitelem tohoto oboru byl Charles Henderson přednášející na univerzitě v Chicagu. Mezi zakládající představitele sociologie venkova v Československu lze zařadit A. I. Bláhu, který ve svém díle „*Sociologie sedláka a dělníka*“ provedl první dotazníkové šetření v Čechách. Termín rurální sociologie nebo také sociologie venkova byl v Československu vnímán jako okruh zkoumání problematiky společenských vztahů na venkově. Rurální sociologie je poměrně nový obor zabývající se problematikou venkova, identifikací venkova a procesů, které jsou s ním svázány. Venkov lze vnímat jako prostor deskriptivně ustanovený nebo také jako určitou sociální reprezentaci. Venkov lze také chápat jako nástroj nabývající významnosti v tržním prostředí.

2.1.2 Definice venkova

Pojem venkov podle Majerové (2000) lze definovat mnoha způsoby, které obsahují mnohá sjednocující kritéria, zároveň však ponechávají možnost specifikace jednotlivých zemí. V České republice se v současné době nejčastěji používá definice založená na počtu obyvatel. Obecně lze definovat venkov jako řídko osídlený prostor, ve kterém zaujímá významnou roli zemědělství. Z produkčního hlediska je zde jedním ze základních faktorů půda, následně na to navazující rostlinná a živočišná výroba. Mezi některé z dalších pohledů na definování venkova lze využít pohled RNDr. Radima Perlína, kde lze obecně venkov definovat jako prostor, který zahrnuje krajinu a venkovská sídla. Dále lze říct, že pojem venkov zahrnuje jak nezastavěné území, tak i zastavěné území malých sídel, vesnic. Charakteristickými rysy jsou menší intenzita sociálně ekonomických vztahů, nižší hustota vazeb mezi subjekty, které se na venkově vyskytují. Venkov lze také charakterizovat jako souvisle vymezený prostor. V konvenčním pojetí vymezení venkova se často užívá ukazatel hustoty zalidnění. Hustotu zalidnění lze chápat jako určitý počet obyvatel vztahený k určité jednotce prostoru.

2.1.3 Pojem obec

Pojem obec lze popsat jako základní územní samosprávné společenství občanů, které utváří územní celek, jenž je vymezen hranicí obce. Tato definice je uvedena v zákonu o obcích číslo 128/2000 Sb. Sociologicky lze tento pojem chápat jako sociální jednotku tvořenou obyvatelstvem na vymezeném území. Obecně lze charakterizovat jako obec město, vesnici, a to bez ohledu na jejich rozlohu. (Sociologická encyklopedie, Obec, 2018 [Online])

2.1.4 Venkovská obec

Perlín (2010) označuje venkovskou obec jako nespojitě vymezené jednotlivých sídel, obcí podle stanovených kritérií, která se vztahují k jednotce, obvykle se jedná o počet obyvatel, správní funkce a další související vlastnosti. Značné rozdíly přináší vymezení podle kritérií, jiný pohled nabízí národní vymezení venkovských obcí oproti regionálnímu vymezení. Kvantitativní vymezení vychází z dat vzájemně srovnatelných, zatímco kvalitativní pohled sledovaných sídel, obcí může využívat i další kritéria, zpravidla statisticky nesledované údaje.

2.1.5 Pojem sídlo

Sídlo lze charakterizovat podle Pospěcha (2014) jako seskupení lidských obydlí, sídelní útvar, jednotku osídlení. V běžné praxi si pod pojmem sídlo představíme obec, město, městys, osadu. Sídlo jako jednotka sloužící k trvalému nebo dočasnému pobytu člověka, kde člověk přespává, pracuje nebo uchovává své zásoby. V právním pohledu označuje adresu neboli jeden ze základních identifikačních údajů. Sídla lze také definovat jako skupiny lidských obydlí, kde obyvatelstvo žije, pracuje, rozvíjí se, vzdělává se, vykonává další činnosti a utváří sociální vazby se svým okolím. Součástí sídel jsou i příslušné plochy, které jsou společně s příslušným sídlem využívány. Sídla se vyznačují velkou rozmanitostí, lze je dále dělit podle druhu využití, velikosti a funkce.

2.2 Charakteristika českého venkova

Český venkov se dle Perlína (2010) od venkova v ostatních zemích střední Evropy na první pohled příliš neodlišuje. Formování venkova v dlouhodobém horizontu bylo původně založeno na dominantní zemědělské funkci. Velkou změnu prodělal venkov spolu s nástupem průmyslové revoluce a zvýšením využívání mechanizace v zemědělské výrobě. Industrializace a mechanizace zemědělské výroby přinesly významné zvýšení produktivity v zemědělské výrobě, dále růst životní úrovně na venkově, zlepšení v oblasti zdravotních a hygienických návyků. Tyto faktory přispěly k rychlému nárůstu počtu obyvatel na venkově, tím došlo ke zvýšení pracovní síly, která již nenacházela pracovní příležitosti v zemědělství nebo v příbuzných oborech. Z těchto důvodů docházelo k poměrně rychlé migraci obyvatel z venkovských oblastí do měst. Ve stejné době potřebovaly městské oblasti velké množství pracovních sil pro rozvíjející se průmyslovou výrobu. V Česku lze toto období datovat od poslední čtvrtiny 19. století. V českém venkově docházelo v období od poslední čtvrtiny 19. století do druhé světové války k stabilizaci zemědělství na poměrně moderním základě. Docházelo k využití prvních mechanizovaných strojů, které nahrazovaly lidskou práci a zvyšovaly produktivitu práce. Český zemědělec hospodařil v této době s poměrně malou rozlohou zemědělské půdy, a to do 10 hektarů, proto zpravidla jeho zemědělskou činnost doplňují i další nezemědělské aktivity spojené například se stavebnictvím nebo jednoduchou průmyslovou výrobou.

2.2.1 Typologie českého venkova

Venkovský prostor v Česku není homogenní, podle Blažka (2004) lze v zásadě rozlišit několik základních typů podle potenciálu rozvoje. Vyhodnocením širokého spektra statistických dat o obyvatelstvu, hospodářství, kultuře osídlení apod. ve venkovských obcích byla vytvořena typologie venkovského prostoru v Česku. Tato typologie potvrzuje z hlediska rozvojového potenciálu klíčový význam faktorů geografické velikosti a polohy pro rozdělení venkovských obcí v Česku. Lze ji rozdělit do následujících segmentů:

- 1) Rozvojový venkov – silný populační a hospodářský růst, vysoký potenciál rozvoje, nižší z hlediska sociálních aspektů a komunitního života, zpravidla se nachází v zázemí velkých měst a dopravních koridorech.
- 2) Nerozvojový sousedský venkov – malá občanská vybavenost, ekonomicky slabý venkov, vysoké populační stárnutí, sousedská sounáležitost, vysoká míra sociální kontroly komunit, tento typ vyplňuje převážnou část vnitrozemí Čech zejména na jih od Prahy a na východě zasahuje až na Českomoravskou vrchovinu.
- 3) Moravská periferie – na území historických zemí Moravy a Slezska, dobrá občanská vybavenost obcí, menší lidské zdroje, slabší rekreační potenciál.
- 4) Vybavený moravský venkov – velká infrastrukturální vybavenost obcí, dobré veřejné služby, významná občanská angažovanost, nízký turisticko-rekreační potenciál, nejvyšší počty obyvatel žijících v bytech.
- 5) Problémový rekreační venkov – velká část pohraničí osídlovaného po druhé světové válce, turisticky atraktivní oblasti s vysokým zastoupením objektů určených pro rekreaci, problémový prostor z hlediska společenského, vyšší míra nezaměstnanosti, nízká míra vzdělanosti.
- 6) Intenzivní rekreační oblasti – turistický ruch a s ním spojené aktivity jsou dominantní a prosperující odvětví, nejméně četný typ, nejnižší podíl trvale obydlených domů, poměrně nízká míra nezaměstnanosti.
- 7) Strukturálně postižený průmyslový venkov – oblast severních Čech, dobrá vybavenost technickou infrastrukturou a spoji, vysoké objemy dotací právním subjektům, nízký rozvojový potenciál, ekologický, ekonomický i sociální, nízká míra vzdělanosti.
- 8) Neprofilovaný venkov – zbylá území, nejasný a nejistý vývoj do budoucna, průměrné hodnoty všech sledovaných ukazatelů.

2.2.2 Struktura českého venkova

Česká typická sídelní struktura je značně rozdrobená a rozmanitá, což je dáno značnou členitostí terénu a také historickým vývojem v zemi mezi 12. až 14. stoletím. Formování Českého venkova probíhalo po dlouhotrvajícím vývoji, kdy docházelo k postupnému přeměňování původních zemědělských funkcí k současnému variabilnímu pojetí venkova. Charakteristickým rysem české sídelní kultury je velké množství katastrálních území, některé části obcí jsou původně územně oddělené. (Perlín, 2010, s. 5)

Katastrální území, jak uvádí Perlín (2010) je základní evidenční jednotka sloužící k evidenci nemovitého majetku. Jedním ze základních ukazatelů venkova v Česku je charakteristicky vysoký počet obcí, tedy malých sídel, nejčastěji s 30 až 100 obytnými domy, dále malá města, která historicky plnila funkci přirozených obchodních center a poskytovala různé služby. Od poloviny 19. století se tato centra formovala jako správní střediska budované státní administrativy. Administrativní struktura, tedy struktura veřejné správy vykonávající základní administrativní a veřejnou správu území nemá přímou vazbu na počet sídel.

Pojem obec a sídlo bylo možné v původním venkovském prostoru ztotožnit. Po roce 1950 dochází k postupné integraci, tedy k postupnému poklesu počtu obcí až na 4104 obcí. Výhodou této redukce je ekonomická a administrativní úspora. Pro srovnání, ve většině evropských zemích je počet obcí pod hodnotou 1000 a mají běžně nad 5000 obyvatel. Například ve Švédsku je pouze 290 samosprávných obcí. Obdobná situace s počtem obcí vztahených k rozloze je ve Francii. (Perlín, 2010, s. 6)

Tabulka 1.1 Struktura sídelní soustavy podle velikostních kategorií

Velikostní kategorie	Obce		Obyvatelé	
	Počet	v %	Počet	v %
Do 199	1661	26,54	205095	2,00
200–499	2041	32,61	663416	6,48
Celkem do 499	3702	59,15	868511	8,48
Celkem ČR	6258	100	10 230 060	100

Zdroj: SLBD 2001 (ČSÚ), zpracování vlastní

2.2.3 Vymezení českého venkova

Nejčastější vymezení venkovského prostoru z pohledu států EU je využita hranice do 100 obyvatel na kilometr čtvereční. Toto vymezení má ovšem i svá úskalí. Pokud budeme uvažovat s počtem obyvatel k malým územním jednotkám, například malým katastrálním územím, může se stát, že hustota obyvatel bude větší než požadovaných 100 obyvatel na kilometr čtvereční. Z pohledu velkých jednotek, okresů, krajů může nastat situace, kdy budou celé okresy i s okresním městem charakterizovány jako venkovské. Toto může nastat i při hodnocení krajů, například při hodnocení podle krajů lze celý Jihočeský kraj hodnotit jako venkovský. Z výše uvedeného vyplývá, že i tato definice je spíše obecná a neumožňuje přesné vymezení venkovského a městského prostoru. (Perlín, 2010, s. 165)

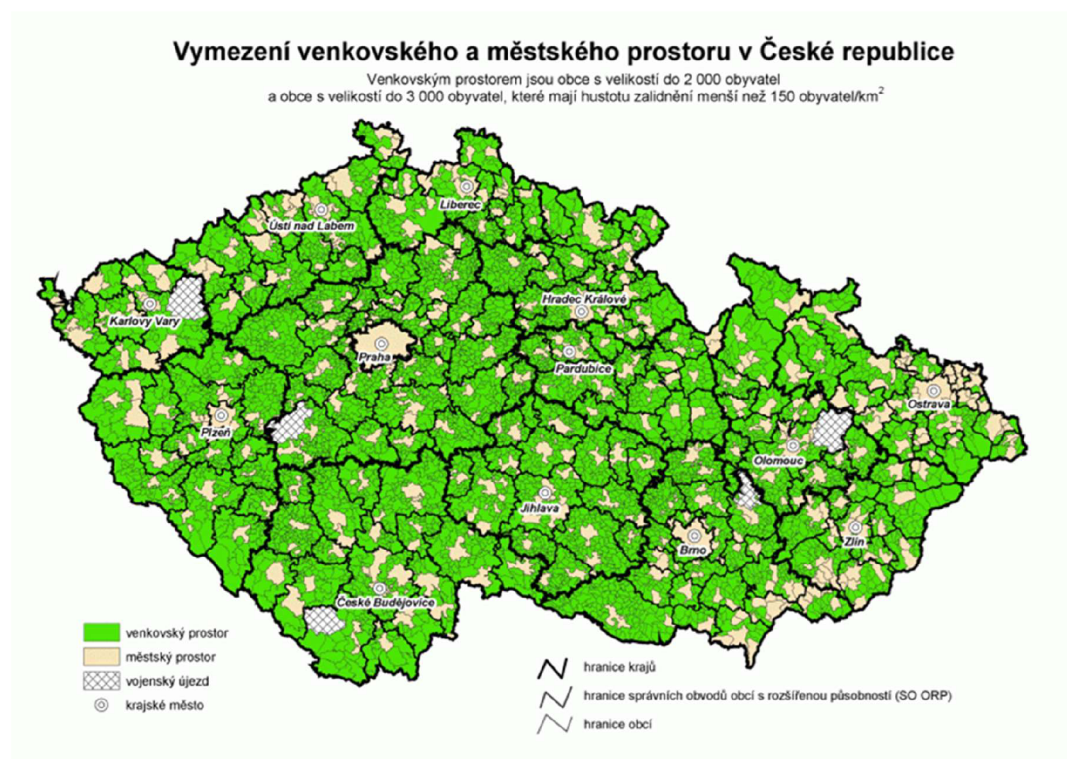
Pokud se zabýváme definicí venkova, narazíme na pojem venkovské sídlo. Venkovské sídlo je nedílnou součástí venkova, vymezení tento pojem lze z několika hledisek:

- a) Urbanistické vymezení – sídlo s typickou urbanistickou strukturou, které zahrnuje dominantní prostor návsi, malou uliční síť, nízkopodlažní zástavbu.
- b) Historické vymezení – zde lze negativně vymezení pojem tak, že co není městem, musí být venkovským sídlem, tedy sídlo, které nezískalo historicky statut města, je venkovské.
- c) Statistické vymezení – při statistickém vymezení lze uvažovat, že venkovské sídlo je takové, které má nižší počet obyvatel, než je konvenčně stanovená hranice.
- d) Architektonické vymezení – zde se jedná o specifickou venkovských staveb, historicky převážně selská stavení, přizpůsobená pro zemědělskou činnost, prvovýrobu, součástí takových staveb jsou chlévy, stáje, zahrada, sad sloužící k zabezpečení provozu domu. Novější typy výstavby představují charakteristické nízkopodlažní rodinné domy se zahradou.
- e) Ekonomické vymezení – z tohoto pohledu je dominantní činností zemědělství v primárním sektoru, výroba potravin, dále lze z ekonomického pohledu venkovských sídel sledovat poměrně významné dojíždění ekonomicky aktivních osob za prací mimo sídlo.
- f) Sociální vymezení – z tohoto pohledu mezi obyvateli sídla existují mnohem užší sociální kontakty, specifickým je neformální sociální kontrola a vyšší participace.
- g) Administrativní vymezení – obce, které stát definuje jako města, mají právo používat městský znak a městská práva. Jedná se o prestižní význam. Ostatní obce podle tohoto vymezení jsou venkovské. (Perlín, 2010, s. 3)

Při statistickém pojetí vymezení venkovských sídel se v České republice běžně užívá hranice 2000 obyvatel v obci jako hranice pro venkovské sídlo. Existují však sídla, která mají více než 2000 obyvatel, a přitom si zachovávají jednoznačný venkovský charakter. Naopak existují sídla, která mají méně jak 2000 obyvatel a užívají statut města, který získali zpravidla historickým vývojem. (Perlín, 2010, s.1–3).

Jeden z několika pohledů na vymezení městského a venkovského prostoru podle počtu a hustoty obyvatel zobrazuje následující mapa.

Obrázek 1: Vymezení venkovského prostoru

Zdroj: (<https://www.czso.cz/csu/czso/41004a2e3b>)

2.2.4 Dostupnost jako nový aspekt ve vymezení venkova

Mezi nejvýznamnější faktor ovlivňující geografickou organizaci společnosti, jak uvádí Pospěch (2014) lze zařadit dostupnost z pohledu dopravy. Mezi dostupností a rozvojem existuje úzký vztah, který je také častým tématem výzkumu. Regionalizace či klasifikace nějakého území z pohledu charakteristik dopravních sítí, časové dostupnosti je jedním z několika přístupů. Rostoucí vzdálenost venkova od městských center se projevuje nedostatkem pracovních příležitostí a úbytkem počtu obyvatel na venkově, který z pohledu

dopravní obslužnosti tvoří výrazně heterogenní území, které se významně projevuje v souvislostech rozvoje obcí. Venkovské obce s obtížnější dostupností vykazují obecně nepříznivou strukturu obyvatelstva, zejména z hlediska vzdělanostního a věkového složení, dále vykazují vyšší míru nezaměstnanosti a nižší úroveň dojíždění za zaměstnáním. V procesu suburbanizace je důležitost dostupnosti dále posilována, kdy se obyvatelstvo stěhuje do zázemí měst a preferuje sídla dostatečně dopravně dostupná. Výše uvedené lze shrnout tak, že kvalita a úroveň dostupnosti má vliv na rozvoj území, lépe dostupná území mají větší šance k rozvoji.

2.3 Funkce venkova

Význam jednotlivých funkcí venkova se dle Pospěcha (2014) během času proměňoval, produkční funkce ustupovala funkci rezidenční a rekreační. Kdysi zcela dominantní zemědělská činnost ustupuje a nahrazují ji služby a řemesla. Významným problémem současného venkova je snižující se počet pracovních příležitostí na venkově, ale také migrace a odliv mladých, vzdělaných lidí za prací do měst. Venkov v průběhu času postupně mění svoji funkci a ztrácí produkční potenciál, který se postupně proměňuje v potenciál rezidenční a také rekreační. Před rokem 1989 bylo pro centrálně plánovanou ekonomiku charakteristické přidělování funkcí, rolí společenským institucím a subsystémům, tak i venkov získal svou dominující funkci spojenou se zemědělstvím.

Venkov podle Pospěcha (2014) neměl hodnotu sám o sobě, jež by jej činila cílem, venkov byl vnímán jako prostředek k zajištění převážně produkčních funkcí, pro města. Na venkovský prostor jsou v podstatě kladeny jen dvě skupiny požadavků sledující hospodářské využití venkova a požadavky, které sledují jeho využití z pohledu funkce životního prostředí. Tyto požadavky se často dostávaly a dostávají i v současnosti do vzájemného rozporu. Termín funkce lze příležitostně nahradit termínem úkol, který vymezuje politické, sociální a ekonomické úkoly vesnice. V nerozvojových sídlech, která ztratila nebo postupně ztrácí své hospodářské, kulturně společenské a další funkce, dochází k postupnému zániku. Řešením je polyfunkčnost obcí. Jedná se o vzájemné spojení funkcí, a to zemědělských rekreačních a dalších, které přispívají k stabilizaci obyvatelstva z pohledu migrace. (Pospěch, 2014, s. 45)

2.3.1 Rezidenční funkce venkova

V současné době se jedná o významnou funkci venkova. Ačkoli venkov nenabízí takové množství služeb jako městské části, nabízí zase jiné kvality a je pro obyvatele atraktivní z jiného pohledu. V posledních letech přibývá obyvatel, kteří dávají přednost venkovu před městem. Rezidenční funkcí tedy myslíme prostor sloužící k bydlení. (Svobodová, Věžník, 2014, s. 26)

2.3.2 Rekreační funkce venkova

Rekreační funkce je dle Hupkové (2011) především spojena s charakteristickými aktivitami trávení volného času, kde jedním z hlavních kladů je dostupnost přírody. Pokud hovoříme o rekreační funkci venkova, lze hovořit o venkovském cestovním ruchu. Tyto aktivity zahrnují agroturistiku jako volnočasovou hospodářskou činnost, činnosti zaměřené na jízdu na koních, rybolov, vinařskou turistiku, gastro turistiku, myslivost, případně pořádání různých slavností a oživování tradic. Rozvoj venkovského cestovního ruchu bývá poslední dobou vnímán jako alternativní cesta rozvoje. Venkovský cestovní ruch by měl být na rozdíl od jiných forem turistiky udržitelnější a méně závislý na vnějších vlivech, např. počasí. Cestovní ruch však nemusí být vhodný pro každou venkovskou lokalitu.

2.3.3 Produkční funkce venkova

Tato funkce v minulosti byla charakteristická a výrazně dominantní. Venkov byl tedy vnímán jako hlavní zdroj výživy pro města vzhledem k jeho významným zemědělským výrobním faktorům. Hlavním cílem byla všeobecně vnímaná a převážně se zemědělstvím spojená produkce potravin, nelze samozřejmě zapomínat i na ostatní produkční oblasti venkova, spojené například s produkcí dřeva z lesů a dalších stavebních materiálů. I když zemědělství v současné době stále převažuje, dochází k oslabení zemědělské produkce a diverzifikaci činností na venkově. Tato funkce v minulosti převažovala nad ostatními funkcemi. Zemědělství venkovu dominovalo, a to až do roku 1989. Produkční funkce znamená především zemědělskou, rostlinou a živočišnou výrobu. Podíl osob z venkova zaměstnaných v zemědělství byl vysoký, ke změně došlo po roce 1989, kdy vlivem celospolečenských změn docházelo k racionalizaci a optimalizaci výrobních procesů v zemědělství. (Svobodová, Věžník, 2014, s. 25)

2.4 Změny a vývoj venkova po roce 1989

Po roce 1989 dochází na českém venkově stejně jako v ostatních částech celé společnosti k významným společenským změnám. Z pohledu hospodářství dochází k ukončení centrálně řízeného plánovacího systému a postupně se přechází k tržnímu hospodářství. Zásadní společenské změny přinesly návrat k tradičním vlastnickým vztahům, liberalizaci ekonomického, společenského života, dále přinesly obnovu demokratické formy vládnutí, vznik samospráv. Tyto změny pochopitelně významně zasáhly i do vývoje venkova a venkovských sídel. (Perlín, 2009)

2.4.1 Vznik samospráv

Znovuzavedení obecní samosprávy zákonem číslo 367/1990 Sb. se projevilo ve formě demokratické formy vlády. Tímto zákonem došlo k vymezení poměrně širokých kompetencí obcí. V období roku 1990 a počátku roku 1991 vzniklo téměř 2000 nových obcí. Z původního počtu 4000 obcí se počet zvýšil na více než 6200 obcí. Toto rozdělení celku se týkalo především nejmenších venkovských obcí, kdy nově vznikaly malé obce do 500 obyvatel. Obnova samospráv byla také významně, avšak krátkodobě podpořena vzepjetím občanského zájmu o věci veřejné. (Perlín, 2010, s. 11)

Obce předpokládaly, že z pohledu financování bude pokračovat dosavadní způsob financování, tedy v podstatě dotační způsob. Tento způsob však nahradil nový daňový systém, který od roku 1992 vypočítával příjmy obcí na základě výnosu daně z příjmu. Příjmy obcí z velké části tedy tvořil přepočtený výnos z daní závislých především na počtu obyvatel a množství podnikatelů. Velikost příjmů především v malých obcích prakticky neumožňuje a neumožňovala větší investiční činnost. Pro investiční činnost do infrastruktury a rozvoje mohou obce čerpat ze státních a evropských dotačních programů. (Perlín, 2010, s. 11)

2.4.2 Politický a společenský život

Porevoluční změny podle Sládka (2000), změnily podobu politické oblasti na venkově, občané si nově mohli vybrat z několika politických stran, které usilovali o jejich hlasy. Obyvatelé venkova se již tradičně v upřednostnění jednotlivých stran odlišují. Na venkově a převážně v hospodářsky slabých regionech převládá ve volbách v roce 1998, preference levicových stran. Dalším významným volebním subjektem ve volbách na venkově jsou křesťansky zaměřené strany, pravicové strany mají z pohledu voličů spíše slabší postavení.

Zájem o členství v politických stranách je v České republice převážně nižší, ve vztahu k vlivu na chod společnosti mají členové a představitelé politických stran určité možnosti podílení se na veřejných činnostech a aktivitách. Vývoj některých stran, nebyl před rokem 1989 přerušen, jednalo se o KSČM, dříve KSČ a také o KDU – ČSL, jmenované strany fungovali bez přerušení. Ostatní strany museli svůj provoz znovu obnovit po roce 1989, nebo vznikly jako nové politické subjekty, například ČSSD, která byla v roce 1948 násilně sloučena s KSČ, mezi další strany lze zařadit nově vzniklou ODS. Základní dělení stran lze vymezit na pravicové, levicové, liberální a konzervativní. (Sládek, 2010, s. 133)

2.4.3 Dezintegrace

V 70. a 80. letech docházelo na venkově k administrativnímu slučování obcí do takzvaných střediskových obcí, pojem středisková obec lze specifikovat jako soustavu osídlení místního, obvodního a oblastního významu. Tyto soustavy utvářely, jaká si ohniska, občanské vybavenosti pro rozvoje, pro takzvanou spádovou oblast. Střediskové soustavy vycházejí historicky z teorie centrálních míst, řešících problematiku uspořádání struktury sídel. U zrodu teorie stál německý geograf Walter Christaller, který vycházel z prací Webera, střediskovost jako princip vychází ze struktury osídlení a určitým způsobem se projevuje. Nevýhody střediskového systému se projevovali v potlačování rozvoje menších obcí, docházelo tak k úpadku nejmenších, nestřediskových sídel. Středisková soustava je v dnešní době vnímána převážně kriticky, pro svoji direktivnost a malou stimulaci. Největší uplatnění nacházel tento systém po druhé světové válce ve Francii, Holandsku nebo Rakousku, u nás dosahoval vrcholu mezi roky 1970 – 1980. (DVS, 2024, [Online]).

Od druhého pololetí roku 1990 dle Perlína (2010), docházelo k oddělování malých obcí na základě zákona o obcích (obecním zřízení 367/1990 Sb.). V tomto období neexistovala striktní pravidla, která by upravovala vznik nových obcí. K datu 3. 3. 1991 mělo Česko 6097 obcí z původních 4100 z konce roku 1989. V současné době dochází pouze k malým změnám v řádu jednotek, další oddělování obcí není aktuální z důvodů nových podmínek platných od roku 2000. Tyto podmínky umožňují oddělení obce pouze na základě referenda v dané místní části, původní obec musí mít vlastní katastrální území, více než 1000 obyvatel a musí sousedit s dalšími dvěma obcemi. Tento proces slouží jako pojistka proti oddělení jednotlivých městských částí. V současné době je v Česku 6258 obcí včetně vojenských újezdů.

2.4.4 Restituce

Pospěch (2014) uvádí, že zásadní změnu přinesl rok 1989. Touto změnou bylo navrácení znárodněného majetku, který byl násilně odebrán původním majitelům koncem čtyřicátých a začátkem padesátých let minulého století. Během restituce se po roce 1989 vrací původním majitelům nebo jejich dědicům půda, lesy, živý inventář a další majetek. Názory na restituce odrážejí osobní i rodinné zkušenosti, to přináší změny v rodinných, příbuzenských a sousedských vztazích. Dochází ke změně vnímání vlastního sociálního statusu i statusu rodiny a změnám životního stylu v kontextu hodnotových změn. Velmi malé množství restituentů obnovilo soukromé hospodaření v zemědělství, mnozí restituenti neměli k této činnosti vztah a považovali ji za rizikovou. Půdu nejčastěji pronajali, prodali nebo darovali v rámci rodiny nebo příbuzenstva. Názory na navrácení majetků jednotlivcům jsou převážně kladné, mírně rozdílný pohled je na navrácení rozsáhlejších majetků církvím, případně šlechtě, organizacím a spolkům.

Podle Majerové (2000) jsou v názorech na restituce odražené příbuzenské, sousedské a rodinné vztahy, v bližších i vzdálenějších výhledech do budoucna. Důsledky nabití majetku pro život rodiny i jednotlivce mapoval výzkum ČZU z roku 2000. Hospodaření na základě restituce obnovily pouze 3 % restituentů, pracovní život a finanční situace rodin, nebyla touto změnou zásadně ovlivněna. Podle výzkumu ČZU 2000, téměř polovina respondentů se vyjadřovala k vrácení majetku, v plném rozsahu, názory žen a mužů se významněji nelišily, rozdílné vzdělání respondentů, však odlišné názory na tuto problematiku potvrdilo. S vyšším vzděláním narůstá počet těch, kteří si myslí, že zabavený majetek by se vracet měl, negativní postoje mají respondenti k vrácení majetku církvím a šlechtě. Z morálního pohledu měli restituce velký význam, vyrovnávají se určitým způsobem z minulostí, jejich rozsah nepřinesl venkovu, významný průlom v oblasti majetkových vztahů a nedošlo ani k významnějšímu ovlivnění mezilidských vztahů.

2.4.5 Transformace

Transformace jako změna vlastnických vztahů se podle Perlína (2010) projevila na venkově návratem ke statutu soukromého vlastnictví. V roce 1991 proběhla transformace zemědělských družstev, kdy jednotlivá družstva musela sladit své vnitřní stanovy s přijatým obchodním zákoníkem. Významnou vlastností tohoto stavu byla velmi rozdrobená vlastnická struktura pozemků. Mnohé pozemky přešly na dědice původních majitelů. Mnozí současní majitelé, zpravidla žijící ve městech vzdálených od vrácených pozemků, neměli

zájem a ani možnost starat se o svůj majetek. To mělo v praxi za následek především vypořádání zákonných nároků původních členů družstev, případně jejich dědiců a jasné majetkové vymezení. Některým vlastníkům, kteří již v družstvech nepracovali nebo nechtěli v této činnosti pokračovat, bylo nabídnuto vyplacení z družstev formou předání živého inventáře, dobytka. Živý inventář zpravidla končil na jatkách. Mezi lety 1991 až 1993 tak došlo v českém zemědělském odvětví k masivní obměně skotu. Jednalo se o částečné vyrovnání nároků, přičemž dokončení vyrovnání bylo plánováno do konce roku 1998 a k úplnému vypořádání mělo dojít po novele zákona formou cenných papírů. Systém malých soukromě hospodařících zemědělců, tedy malých rodinných farem po vzoru západní Evropy se u nás prakticky neprosadil. Vývoj transformace vedl k tomu, že většina zemědělských společností, pokračovatelů jednotných zemědělských družstev, z pohledu rozlohy obhospodařované půdy obhospodařovala velké rozlohy zemědělské půdy.

2.4.6 Venkov a zemědělství

Před rokem 1989 byl vývoj venkova dle Pospěcha (2014) do jisté míry ztotožňován s vývojem zemědělství a působením zemědělských podniků. Existovaly výjimky, které se tomuto ztotožnění vymykaly, například JZD Slušovice. Po roce 1989 v sektoru zemědělství nastaly významné změny, které zásadně ovlivnily sociální situaci venkovského obyvatelstva a zásadně proměnily celkový obraz života ve venkovských obcích. Po ekonomické stránce nedošlo k plošnému propadu úrovně zemědělských podniků, zejména rostlinná výroba má v České republice významnou výkonnost a vysokou produktivitu práce.

V oblasti živočišné výroby došlo k propadu produkce chovu prasat, drůbeže, brambor, zeleniny, ovoce a dalších zemědělských produktů. Důsledky tohoto propadu pocítují nejen obyvatelé venkova, ale i měst zejména nízkým zastoupením domácích zemědělských a potravinářských produktů na trhu. Obyvatelé venkova vnímají negativně omezené možnosti nalezení práce v zemědělských podnicích, problémy s opuštěnými budovami, nepříznivé změny v krajině, zejména projevy eroze spojené s narůstajícími plochami plodin, které málo zamezují erozím. Z pohledu mezd vnímají zemědělci a spoluobčané podprůměrné mzdy negativně jak z lokálního, tak i z celostátního pohledu. Všeobecně negativně lze chápat propad prestiže zemědělství z celostátního pohledu. V celkovém kontextu venkova, případně pak státu jako celku je úpadek patrný. Současný stav vztahu zemědělství a venkova je od roku 1989 dlouhodobě slábnoucí. Následující změny lze rozdělit na etapy, a to věcně, časově a účelově. (Pospěch, 2014, s. 48)

2.4.7 Zemědělská půda po roce 1989

Zemědělské pozemky, které byly v minulosti sloučené do družstev, nebyly nikdy původním majitelům formálně zabaveny, znárodněny. Vzhledem k tomuto stavu bylo možné vydat pozemky původním majitelům a jejich potomkům. Pozemky mnohdy přešly do rozdrobené vlastnické struktury a majitelé často žijící ve městech neměli možnost a ani zájem starat se efektivně a aktivně o svůj majetek. Stav vlastnictví zemědělské, lesní a ostatní půdy se vrátil do stavu před rokem 1949. (Perlín, 2010, s. 12)

Transformace se v zemědělské výrobě projevila snížením využívání zemědělských pozemků, kdy pozemky, které nebyly vhodné k využití v rostlinné výrobě, byly opouštěny. Stát připravil na podporu využití těchto pozemků dotační tituly, které sloužily k podpoře využití těchto pozemků formou zatravnění nebo zalesnění. Bohužel efektivita těchto podpor nepřinesla potřebné výsledky, pozemky tak byly ponechány ladem a docházelo k zaplevelení i okolních zemědělských pozemků. Podpora obdělávání zemědělské půdy nabyla nového rozměru vstupem České republiky do Evropské unie, ta nabízí podnikatelům v zemědělství široké možnosti podpory jak na obdělávanou půdu, tak i na technické vybavení. Jedním z porevolučních fenoménů je tlak na nové využití zemědělské půdy, který se projevuje v okolí měst a je spojen se sub urbánní výstavbou jak nákupních center a podnikatelských areálů, tak i bytové výstavby a rodinných domů. (Pospěch, 2014, s. 49)

V Česku existuje jasná ochrana zemědělského půdního fondu podle zákona číslo 334/1992 Sb., který definuje zemědělskou půdu jako základní přírodní bohatství naší země a nenahraditelný výrobní prostředek. Z tohoto zákona plyne potřeba ochrany zemědělského půdního fondu a péče o něj.

Ochrana zemědělské půdy se opírá o čtyři zásady:

- zákaz znečišťování půdy a tím ohrožování zdravotní nezávadnosti potravin nebo krmiv, zdraví lidí nebo zvířat,
- zákaz ohrožování zemědělské půdy erozí,
- zákaz využívání zemědělské půdy k nezemědělským účelům bez souhlasu s odnětím z půdního fondu,
- zákaz poškozování fyzikálních, chemických nebo biologických vlastností zemědělské půdy jejím zhutňováním, zamokřováním, vysoušením, překrýváním nebo narušováním erozí. (Perlín, 2010, s. 12)

2.4.8 Komplexní pozemkové úpravy

Komplexní pozemkové úpravy dle Perlína mají za cíl vymezit hranice pozemkových dílů v krajině tak, aby vlastníci pozemků, kteří mají zájem hospodařit s půdou, měli přístup ke svým pozemkům a nemuseli využívat přístupové cesty jiných majitelů. Pokud tedy podá žádost větší skupina vlastníků, může stát prostřednictvím Pozemkového fondu provést tyto úpravy. Vzhledem k náročnosti a obtížnosti těchto úprav jde proces komplexních pozemkových úprav velmi pomalu, skutečně dokončené komplexní pozemkové úpravy jsou spíše výjimkou. V současné době nemá stále mnoho majitelů přístup ke svým pozemkům. (Perlín, 2010, s. 13)

2.4.9 Životní prostředí

Jak uvádí Perlín (2010) snaha o zvýšení ochrany životního prostředí po roce 1989, přinesla řadu nových legislativních nástrojů, které vznikaly přijetím příslušných zákonů. Jedním z takových opatření byla změna systému skládkování v obcích, a tedy redukce skládek odpadu, kdy docházelo k rekultivaci a zalesnění těchto lokalit. V zemědělství dochází k snížení používání chemických hnojiv z důvodu nárůstu jejich ceny, což přispělo k snížení chemické zátěže půdy a celkovému zlepšení biodiverzity ve venkovské krajině. Dalším významným vlivem na životní prostředí je výstavba komerčních a průmyslových objektů převážně v příměstských lokalitách nebo dopravních koridorech. Vlivem těchto změn dochází k snížení hektarových výnosů z půdy.

2.4.10 Občanská vybavenost

Pojem občanská vybavenost podle Majerové (2000) zahrnuje celý komplex prvků, které lze členit na další kategorie. Do základního občanského vybavení lze zařadit technickou infrastrukturu. Tato skupina zahrnuje veřejné sítě, vodovod, kanalizaci, plynovod, telekomunikační a internetové sítě. Významnou složkou technické infrastruktury je také dopravní dostupnost, vlak a zastávka autobusu. Dostupnost technické infrastruktury je jedním ze základních předpokladů rozvoje venkova. Občanskou vybaveností také rozumíme zařízení veřejné služby. To zahrnuje základní školy, mateřské školky, pošty, zdravotní střediska, policii, hasičský záchranný sbor a obecní úřady. Tyto služby by měly být v území rozloženy rovnoměrně tak, aby úroveň dostupnosti byla pro obyvatele přibližně stejná. Do dalších kategorií občanské vybavenosti lze zahrnout kulturní, sportovní a rekreační vybavenost. Pod touto oblastí si lze představit sportovní hřiště, koupaliště,

tělocvičnu, tedy zařízení pro trávení volného času. Následující tabulka z výzkumu České zemědělské univerzity ukazuje zánik služeb občanské vybavenosti po roce 1989.

Tabulka 1.2 Zánik občanské vybavenosti po roce 1989

	Počet	Součet procent
Kina	472	22,1
Služby	232	10,9
Školky, jesle	143	6,6
Obchody	140	6,5
Školy	131	6,1
Restaurace	111	5,2
Veřejná koupaliště	104	4,8
Sály pro taneční zábavy	89	4,2
Zdravotní střediska	89	4,1
Policejní stanice	52	2,4

Zdroj: (Český venkov 2000, s. 124, zpracování vlastní)

2.4.11 Maloobchod a služby

Vlivem zavedení soukromého podnikání, na základě živnostenského zákona č. 455/1991 Sb., došlo na venkově k vzniku malých prodejen, restaurací a provozoven. Tyto provozovny působily jako konkurence stávajícím prodejnám, střediskům Jednoty. Vlivem konkurence a nerentabilnosti bylo mnoho prodejen společnosti Jednota uzavřeno. V mnohých případech neměli obyvatelé převážně malých obcí kde nakupovat. U nově vzniklých malých prodejen a provozoven záleželo na šikovnosti provozovatelů, marketingu, ale také na kupní síle. Časem však vznikla i těmto malým provozovnám významná konkurence v podobě rostoucích sítí nákupních středisek, což mělo za následek odliv kupní síly těmto provozovnám, které musely zpravidla skončit. Poslední dobou dochází k obnovení prodejen smíšeného zboží, a to převážně u bývalých střediskových obcí, kdy jde zpravidla o provozovatele vietnamské menšiny, kteří s určitou houževnatostí a šikovností provozují tyto obchody v udržitelném chodu. (Perlín, Hupková, 2011, s. 3)

2.4.12 Školská síť na venkově

Hupková (2011) uvádí, venkovem se úzce historicky pojí pojem venkovská škola, tedy škola nacházející se ve venkovském prostředí, která má odlišné podmínky pro své fungování oproti městským školám. Rozdíly spočívají ve velikosti, v odlišných vztazích mezi školou a rodinou. Mají obvykle menší počet žáků, učitelů a ostatního personálu. Přítomnost základních škol v obcích, zejména ve venkovských oblastech, hraje významnou roli v systému fungování komunit a obcí jako celku. Hlavním faktorem je zachování občanské vybavenosti obcí, dále fungování škol ovlivňuje migrační aktivitu, setrvání trvale bydlících obyvatel v obcích. Školy na venkově také poskytují důležité místo socializace, prostředníka komunikace a tím ovlivňují tvorbu sociálního kapitálu v daném území. Pokud dojde k uzavření základní školy, pak obce tyto funkce ztrácí, některé funkce mohou nahradit jiné instituce, jako například různé spolky, hasičská sdružení a podobně. Vzhledem k poklesu poptávky po roce 1989 bylo uzavírání škol logickým vyústěním, v některých lokalitách docházelo k sloučení více škol, aby byly zachovány tyto služby. V současné době je v Česku více jak 4200 základních škol, po roce 1990 docházelo k snižování počtu škol vlivem snižující se populace na venkově. V současné době je zaznamenán mírný nárůst, a to převážně v příměstských oblastech.

2.4.13 Doprava na venkově po roce 1989

Na počátku devadesátých let dochází následkem privatizace státních dopravních podniků k rušení dotací na jízdenky (žákovské, dělnické) a tím k dramatickému zvýšení cen hromadné dopravy. Při porovnání ceny veřejné a individuální dopravy je zřejmé, že ve dvou a více osobách je ekonomicky výhodnější využití individuální automobilové dopravy. Od roku 1990 dochází k postupnému nárůstu majitelů osobních automobilů, čímž se zásadně mění struktura dopravy na venkově, lidé častěji využívají k dopravě za prací, do škol, obchodů a za službami individuální dopravní prostředky. Dochází tedy k zvyšování dopravní dostupnosti na venkově, a to v důsledku vyšší koncentrace pracovních příležitostí ve větších střediscích osídlení. (Perlín, Hupková, 2011, s. 3, 8)

2.5 Rozvoj venkova

Pokud chceme hovořit o rozvoji venkova, podle Perlína (2010), musíme si položit otázku proč venkov rozvíjet a má se vůbec rozvíjet? Všeobecně lze rozvoj chápat z více pohledů, nejen z toho pozitivního, rostoucího, měřitelného pohledu, ale rozvojem lze

definovat i stabilizaci, případně zastavení úpadku. Pro praktické vymezení rozvoje venkova je žádoucí porovnání s jiným prostředím, například městem, nebo s jiným druhem venkova, případně všeobecně definovat, zaznamenat změnu, a to jak pozitivní, tak negativní, všeobecně úbytek. To vše může vést k zamyšlení nad podporou rozvoje. Jistá, přiměřená rozdílnost je žádoucí, přináší určité stimuly a přispívá k rozvoji, avšak příliš velké rozdíly žádoucí nejsou. Mohou přinášet problémy, které se prohloubí a mohou působit proti celému systému sociálního a hospodářského prostředí. Nejčastějšími důsledky úpadku venkova je z hlediska demografie vylidnění venkova, z ekonomického hlediska prohloubení rozdílů venkovských a městských lokalit.

Je však nutné si uvědomit, jak uvádí Perlín (2010), že mezi městy a venkovem je určitá rozdílnost, disproporce přirozená a snaha o vyrovnání těchto rozdílů je nereálná, minimalizace a podpora těchto rozdílů je však z historického i současného pohledu přínosná. Jako pozitivní lze hodnotit počáteční rozvoj a změny po roce 1989 v oblasti maloobchodu a služeb. Vzorovým příkladem je růst malých prodejen a provozoven na venkově po roce 1989. Zatímco do roku 1989 existoval systém nákupních středisek a do malých obcí zajížděly pojízdné prodejny, od roku 1990 vznikají velmi rychle i v těch nejmenších lokalitách malé provozovny, prodejny, pohostinství a další služby. Po počátečním nadšení, dochází k omezování těchto služeb převážně z ekonomických důvodů způsobených relativně malou poptávkou.

V kvantitativním pojetí lze rozvoj chápat jako konkrétní růst, například růst počtu obyvatelstva, růst počtu obydlí, infrastruktury, zaměstnanosti a podobně. V kvalitativní pojetí lze chápat růst jako zvýšení kvality služeb, občanské vybavenosti, sociálních vztahů a dalších souvisejících témat. Programy podporující rozvoj venkova jsou součástí jak evropské, tak i národní a regionální politiky. Vzhledem k rozsahu venkova tato pomoc často nedostačuje, proto se na rozvoji venkova podílí ostatní instituce, spolky a také obce samotné. (Perlín, 2010, s. 15)

2.5.1 Aktéři rozvoje venkova

Podle Svobodové (2013), aktérem v problematice rozvoje venkova myslíme osobu, instituci, podnik, který vykonává v dané oblasti aktivní činnost. V případě rozvoje venkova jsou to buď instituce, spolky nebo jednotlivci. Vzhledem k rozmanitosti venkova jsou také aktéři velmi různorodí, jeden subjekt nemůže realizovat všechny aspekty rozvoje, ale může

spolupracovat s ostatními aktéry. Mezi ty nejvýznamnější aktéry současného rozvoje venkova rozvoje venkova, stát, kraje a místní samosprávné celky, na vyšších úrovních lze zmínit rozvojové programy a fondy Evropské unie. Jednotlivé aktéry lze kategorizovat podle několika hledisek, a to na základě postavení, tedy hierarchie, struktury a typu subjektů.

Rozdělení podle hierarchie na:

- aktéry na lokální úrovni,
- aktéry na regionální a krajské úrovni,
- aktéry na národní úrovni,
- aktéry na evropské úrovni.

Rozdělení podle struktury a fungování aktérů na:

- veřejnou správu, zájmovou samosprávu,
- organizace neziskového sektoru,
- zájmové skupiny, zejména obyvatelé.

Rozdělení podle subjektů:

- podílející se subjekty zapojené do procesu řešení, přípravy,
- zainteresovaní občané, sdružení, na které daná aktivita působí,
- dotčené subjekty, v jejichž zájmovém území se daná aktivita realizuje.

(Svobodová, 2013)

2.5.2 Nástroje rozvoje venkova

Mezi nástroje rozvoje venkova lze definovat prostředky, které jsou využívány k dosažení určitých cílů rozvoje. Tyto nástroje lze dále dělit na finanční a nefinanční. Finančními nástroji rozumíme obecně dotační politiku, dotace, granty, úvěry, daňová zvýhodnění a daně. Pojem nefinanční nástroje zahrnuje legislativní nástroje v podobě zákonů a vyhlášek, institucionální nástrojů a strategického plánování. Dále lze dělit nástroje rozvoje venkova na makroekonomické zahrnující fiskální, monetární politiku a mikroekonomické mezi, které lze zařadit půjčky, snížené daně a ostatní nástroje. (Svobodová, Věžník, 2014, s. 39)

3 Změny životního stylu po roce 1989

Pod pojmem životní styl si lze představit velmi obsáhlou škálu kategorií, chování, způsobu trávení volného času, myšlení. Životní styl zkoumá chování, jednání, zvyklosti, praktiky a projevy, lze ho vymežit jako souhrn důležitých každodenních činností charakteristických pro určitou osobu. Životní styly venkovských domácností v rámci výzkumu definovala (Herová, 2007) následovně.

- Tradiční venkovský styl spojený se zemědělstvím, kde většinu času lidé věnují hospodářství, zvířatům a zahradě.
- Styl obyvatel venkova – tyto obyvatelé tráví většinu času ve městě, kam dojíždí za prací, a venkov využívají pouze k rezidenčním účelům.
- Styl obyvatele rodinného domu – ti mají pozemek, pěstují zemědělské plodiny pro vlastní potřebu a chovají hospodářská zvířata.
- Styl lidí toužících žít v souladu s přírodou a zdravím.

3.1 Životní styl

V odborné literatuře se můžeme setkat s pojmem životní styl, případně životní způsob, tyto výrazy mají některé vlastnosti stejné, v některých směrech je lze chápat jako synonyma a v některých se odlišují. V určitých souvislostech však nastávají případy, kdy je potřeba tyto výrazy od sebe rozlišit. Životní styl lze chápat jako jednání odvozené ze souboru hodnot, norem a postojů. Osvojení určitých vzorců chování, vedoucího k určitému jednotnému jednání a myšlení, projeveného v hmotné spotřebě, interakcemi s druhými, v hodnotové orientaci a pohybu v určitém prostoru. Velké množství definic životního stylu a nejasností ohledně chápání této problematiky definování lze danou oblast popsat odpověďmi na otázky, kdo je nositelem životního stylu, podle čeho se řídí životní styl, kam chce v životě člověk dojít a kde se to odehrává. (Kolesárová, 2016, s. 39)

Venkovský životní styl je podle Pěluchy (2012) spojen s tradicemi, zemědělstvím, přírodou a také půdou. Pozitivně lze venkovský způsob životního stylu vymežit jako místo, kde lidé dodržují tradice, kulturní a lidové svátky. Současný život na venkově prošel významnými změnami, je výrazně modernější, většina domů je napojená na technickou infrastrukturu, vodovod, kanalizaci, elektrickou síť, významný rozvoj prodělala i dopravní infrastruktura a individuální doprava. Tento rozvoj má přímou souvislost s nutností

dojíždění do měst za prací, za nákupy a službami. Naopak lidé z měst dojíždí na venkov za rekreací, přírodou, případně příbuznými.

3.1.1 Vztahy na venkově

Pojem venkovské vztahy lze definovat podle Blažka (2004), a to zejména z historického pohledu, jako vzájemnou znalost obyvatel venkova, zpravidla i přímou nebo vzdálenou příbuznost. Příbuzenství a sousedství, a to zejména na venkově, patří mezi důležité faktory tvorby sociálních sítí. Pocit sounáležitosti a soudržnosti s těmito pojmy úzce souvisí a je také jedním z charakteristických znaků venkovských komunit. Muži a ženy si vzájemně vypomáhali, potkávali se na kulturních akcích, v hospodách, v kostele, ale i v prodejnách, na poště anebo jen tak třeba na návsi. Cizí člověk do obce zpravidla nezapadl a byl hned rozpoznán. S nadsázkou by se dalo říci, že všichni byli jedna velká rodina, významné místní události, lokální zprávy se obcí šířily formou občanské a příbuzenské konverzace. Historicky významným místem utváření vztahů byl kostel, zde se odehrávaly všechny významné a důležité události života: svatby, pohřby, křty, ale i běžné události jako mše a církevní svátky. Ústřední místem pro utváření vztahů byla hospoda. Sloužila převážně pro mužskou část obyvatelstva, lidé se zde scházeli po práci a využívali ji mimo jiné jako významný komunikační kanál. Hospody sloužily ke konání spolkových, tanečních a kulturních akcí. Pojem kulturní život je tradičně spojován spíše s městem. Na venkově kulturní život nenabízí tolik možností jako ve městě, nabízí však jiné pojetí kultury, které nelze realizovat ve městech.

3.1.2 Kvalita života

Kvalita života označuje kvalitativní parametry životního stylu, kvalitu bytí a podmínek života. V současné době není všeobecně akceptována konkrétní definice pojmu kvalita života, přesto zájem o zkoumání kvality života roste s cílem získat informace o jednotlivých aspektech, které kvalitu života ovlivňují. Zjednodušeně lze vymezit pojem kvalita života jako vyjádření pocitu životního štěstí, míru seberealizace, spokojenosti a nespokojenosti. Posuzování kvality života lze provádět podle ukazatelů zdraví, nemoci, bydlení, životního prostředí, mezilidských vztahů, charakteristik práce a sociálních jistot. Kvalita života občanů je považována za důležitou součást lidské společnosti. Důležitým měřítkem kvality života jsou názory občanů, zda se jim v dané lokalitě dobře a spokojeně žije. (Murgaš, 2005, s. 68)

3.1.3 Obecní zastupitelstva

Mezi hlavní faktory ovlivňující kvalitu života na venkově lze zařadit obecní zastupitelstva a jejich aktivity. Obecní zastupitelstva se zásadně podílí na směřování obce, realizování rozvojových aktivit, ale také na kulturním prostředí obce, pořádání kulturních a tradičních akcí. Jde tedy o velmi důležitou část ovlivňující všeobecně veřejné a sociální prostředí v obci. Výzkum České zemědělské univerzity ukázal, že více než třetina lidí zná všechny své zastupitele osobně. Tuto skutečnost lze vnímat jako příklad známého tvrzení, že na venkově jsou si lidé blíží. Zbývá většina obyvatel menších obcí zná alespoň část zastupitelů, pouze 15 % je skoro nebo vůbec nezná. Z toho vyplývá i hodnocení zastupitelů malých obcí, většina obyvatel je hodnotí kladně. (Majerová, 2000, s. 125)

3.1.4 Hodnocení života v obci

Pokud hovoříme o hodnocení života ve venkovské obci, pak se toto hodnocení skládá jak z objektivních, tak i subjektivních faktorů, mezi které se řadí například soudržnost lidí, mezilidské vztahy, udržování tradic, životní prostředí, lidové zvyky a mnoho dalšího. Životní prostředí podle výzkumu České zemědělské univerzity hodnotí 70 % respondentů obstojně, necelých 15 % ho považuje za výborné, jako špatné ho vidí pouhých 1,6 % respondentů. Nejlépe hodnocení dopadlo v jižních Čechách a nejhůře v lokalitě západních Čech. Venkov je nutné posuzovat nejen z pozitivních hledisek, ale také i z těch negativních, do této oblasti lze zařadit například kriminalitu. V této oblasti si venkov udržuje a udržoval i historicky lepší pověst než města. Nízká míra kriminality na venkově je dána skutečností, že se zde lidé znají, tudíž jakýkoliv cizí člověk je zpravidla nápadný. Dalším faktorem ovlivňujícím nižší úroveň kriminality je oproti městům menší počet příležitostí k páchání trestné činnosti, dalo by se tedy konstatovat, že města jsou více zatížena kriminalitou. Respondenti podle výzkumu České zemědělské univerzity si téměř v polovině případů myslí, že úroveň kriminality zůstala na venkově po roce 1989 stejná, třetina si myslí, že došlo k mírnému zhoršení situace. (Majerová, 2000, s. 126)

3.1.5 Hodnocení možného rozvojového potenciálu venkovských obcí

Otázkou perspektivy rozvoje v obcích se zabýval také výzkum České zemědělské univerzity, z kterého vyplývá, že téměř polovina dotázaných považuje situaci budoucího vývoje za stagnující, perspektivně vidí budoucí vývoj 31,2 % respondentů, ostatní hodnotí

situaci negativně nebo si myslí, že se život v obci a na venkově mění převážně k horšímu. (Majerová, 2000, s. 126)

Na téma hodnocení možného rozvojového potenciálu venkovských obcí podle Radima Perlína je nutné sledovat celkovou úroveň vybavení prvky technické a občanské vybavenosti. Jako klíčové pro další rozvoj vidí Radim Perlín existenci technické infrastruktury, vodovodu, kanalizace, plynu, pošty, základních škol a prodejen všeobecně. Lepší předpoklady pro další rozvoj mají tedy lépe vybavené obce, mohou se tedy přirozeně stát více přitažlivými pro realizaci dalších ekonomických činností. Podle Radima Perlína existence nebo neexistence tohoto vybavení obcí není sama o sobě zárukou dalšího rozvoje, ale vytváří pouze předpoklady k rozvoji. Další rozvoj venkova, obcí záleží také na celé řadě dalších faktorů, jako je poloha obce, přírodní prostředí a také z pohledu subjektivních faktorů velmi významná aktivita místních samospráv, zastupitelů. (Perlín, 2010, s. 178)

3.1.6 Trávení volného času

Významnou složkou životního stylu po roce 1989 je trávení volného času. Volný čas lze chápat jako čas, který člověku zbude po splnění všech povinností. Volný čas lze chápat jako prostor, o kterém rozhoduje sám jedinec a v němž vykonává činnosti vyplývající z jeho zálib. Volnočasové aktivity mohou mít podobu aktivního či pasivního odpočinku. (Majerová, 2000, s. 107).

Trávení volného času se dle Majerové (2000) ve všední dny a o víkendu se všeobecně odlišuje, ve dnech pracovního volna má člověk více volného času pro sebe a rodinu, v dny pracovní vyplňují většinu času povinností. Mezi nejčastější aktivity vykonávané ve všední dny řadíme sledování televize, poslech rozhlasu, četbu novin, časopisů, práci na zahradě a péči o děti. Naopak nejméně provozované aktivity všedních dnů jsou návštěva kostela, kulturní činnost, divadla a spolky. Při zaměření na aktivity provozované o víkendu je situace poměrně odlišná. Na předním místě se umístilo, a to především z důvodu dostupnosti, sledování televize, poslech rozhlasu, využití internetových a komunikačních služeb, sociálních sítí. Na dalších místech je návštěva příbuzných, známých, výlety a procházky. Nejméně provozovanými aktivitami ve volných dnech jsou kulturní akce, návštěvy spolků a organizací. Všeobecně lze konstatovat, že trávení volného času je proměnlivé a individuální. Způsob trávení volného času závisí na mnoha faktorech, například na věku, pohlaví, sociálním postavení, vzdělání a zájmové činnosti obyvatel.

Jak uvádí Patočková (2014) společenské, ekonomické a politické změny po roce 1989 s sebou přinesly i nové možnosti a příležitosti, jak trávit volný čas, odstranily bariéry, které do té doby tyto možnosti omezovaly. Na venkově vznikají drobné provozovny, převážně pohostinství, hudební kluby, diskotéky. Některé společenské, kulturní akce, výstavy spojené s dobou minulou naopak zanikají. Otevřela se možnost cestovat, byla zrušena cenzura, řada spolků obnovila svoji činnost. V polovině devadesátých let začínají vznikat soukromé televizní a rozhlasové stanice. Nové možnosti trávení volného času také přináší rozvoj informačních technologií, komunikačních technologií, internetu a sociálních sítí. Novým pojmem je globalizace, která přináší další volnočasové trendy. Dochází k proměně životních podmínek, v nichž se formování životního stylu odehrává. Začíná se také projevat diferenciací způsobu života, někomu ekonomický úspěch umožnil naplnění dřívějších nerealizovatelných snů, pro někoho se stává realizace zájmů čím dál nedostupnější jak z hlediska nedostatku volného času, tak z hlediska ekonomického. Změny v souvislosti s postkomunistickou transformací prodělává také sociální struktura, dále se projevují změny demografické struktury obyvatelstva.

3.1.7 Kina

Významným segmentem trávení volného času na venkově byla kina a s nimi spojená návštěvnost. Vlivem nově vznikajících soukromých televizních stanic, komunikačních technologií, internetu dochází k snižování návštěvnosti kin. Některá venkovská kina bez dotací obcí pro neekonomičnost zanikají. V roce 1989 bylo evidováno 2025 kin, zatímco v roce 2023 bylo v České republice 773 kin s kapacitou 102 754 míst. Zajímavostí je historická návštěvnost kin, která před sametovou revolucí dosahovala výše až 186 milionů diváků ročně, po roce 1989 poklesla návštěvnost pod 10 milionů diváků. Dominantní postavení si vybudovala tak zvaná multikina, která jsou zpravidla součástí nákupních center, poskytují také větší nabídku služeb. (Kinomaniak, 2024, [Online])

3.1.8 Život v obci

Život na venkově a ve městě podle Majerové (2000) přináší mnohé klady a zápory, kterými se navzájem odlišují. Rozdílnost lze však nalézt i mezi jednotlivými obcemi. Tyto rozdíly lze vnímat z několika pohledů, například v dopravní infrastruktuře, dostupnosti a nabídce obchodů a služeb, v nabídce pracovního uplatnění, v dostupnosti školství, zdravotnictví, v kvalitě životního prostředí a dalším vybavením. Problematika migrace

venkovského prostoru je dlouhodobý proces, pokud tedy někomu životní podmínky na venkově nevyhovují, může se odstěhovat. V současné době jsou nejvíce dotčenu skupinou mladí lidé, kteří se chtějí osamostatnit nebo založit rodinu. Trh s nemovitostmi a byty stagnuje, současné ekonomické a finanční podmínky zpravidla možnost stěhování umožňují pouze malé skupině, a to i na venkově. Urbanizační změny minulého století na venkově spočívaly v stěhování venkovského obyvatelstva do měst, ale také například v poměšťování venkovského obyvatelstva. Následkem těchto událostí docházelo k vyliďňování venkova.

Koncem 90. let minulého století začíná nastávat obrat, kdy obce po dlouhé době začínají zaznamenávat nárůst počtu obyvatel. Respondenti z prováděného výzkumu České zemědělské univerzity v roce 2000 uvedli, že nadpoloviční většina žije v obci celý život, více než 20 let žije v obci 20,69 %, mezi 11–20 lety je to přibližně 11 % obyvatel. Pokud se podíváme na obyvatele žijící v obci kratší dobu, tak se jedná o jednotky procent. Mezi nejčastější důvody stěhování na venkově lze zařadit změnu zaměstnání, rozvod, bytové důvody, zdravotní důvody, sňatek a studium. (Majerová, 2000, s. 113).

Zvyšování stěhování zpět do malých obcí se projevuje významněji v posledních 20 letech. V roce 1997 se nejvíce občanů vystěhovalo z velkých měst, do obcí do 5000 obyvatel. Zajímavá je problematika stěhování na úrovni malých venkovských obcí. Mezi mladými lidmi bylo dle výzkumu České zemědělské univerzity nejvíce rodáků, téměř 70 %, přistěhovalých 17,6 %. V souvislosti mezi výší vzdělání a počtu přistěhovalých se projevila následující vazba – čím nižší vzdělání tím menší obec a naopak. (Majerová, 2000, s. 114). Úvahy o stěhování mohou ukázat, do jaké míry lze posuzovat tuto oblast jako potenciálně stabilní. Perspektiva výzkumu ukázala, že více než 90 % respondentů o stěhování neuvažuje, ostatní preferují velká a malá města. (Majerová, 2000, s. 115).

3.1.9 Zaměstnání na venkově

Po roce 1989 se začínáme setkávat dle Majerové (2000) s novým pojmem – nezaměstnanost. Rozpadem velkých zemědělských podniků a jejich následnou privatizací a transformací došlo k poklesu zaměstnanosti v zemědělství. Počet osob aktivně zaměstnaných v zemědělství se snížil na třetinu. Pro bývalé zemědělce je složité najít nové uplatnění vzhledem k jejich vyššímu věku, nižší vzdělanosti, zdravotnímu stavu a také k nižší adaptibilitě v pracovním procesu. Většina venkovských zemědělců se také zabývala osobním hospodářstvím a podle výzkumů nepostrádala velmi těsný vztah k přírodě. Kontakt s přírodou, zvířaty, krajinou posiloval vazby zemědělců k místu bydliště. Proto se

obyvatelstvo venkova obtížně vyrovnávalo s poklesem pracovních příležitostí. Nezaměstnanost na venkově také ovlivňovaly další faktory. Jedním z nich byly útlumové programy a bankroty průmyslových celků a továren. Ztrátu pracovních příležitostí venkova také ovlivnilo soustavné zdražování veřejné dopravy a optimalizace dopravních spojení, která často vedla také k jejich snížení. U individuální dopravy se neustálým zdražováním pohonných hmot stává dojíždění za zaměstnáním nezajímavé a nevýhodné převážně pro část obyvatel s nižšími příjmy.

Obyvatelstvo venkova v posledních letech výrazně měnilo své pracovní návyky. Tyto změny pracovních návyků zahrnovaly práci na částečný úvazek, častější změnu zaměstnání, střídání pracovních míst, činnosti na vedlejší pracovní poměr, rekvalifikační činnost, různé druhy příležitostné, doplňkové práce a také růst takzvané šedé ekonomiky, tedy práce na černo, zároveň pobírání sociálních podpor a dávek. Vzhledem k neustálosti pracovního trhu nebylo přesídlení do jiných částí republiky řešením nabízejícím dlouhodobou pracovní jistotu. Výjimkou byla větší města, která stahovala především mladou aktivní populaci a nabízela nejen výhodnější pracovní podmínky, větší výběr pracovních pozic a vyšší ohodnocení práce, ale také mnohem větší nabídku kulturních, zájmových a společenských příležitostí. (Majerová, 2000, s. 57)

Novou možností pro obyvatele venkova po roce 1989 bylo podnikání, kdy hlavním z výstupů většiny podnikání je vytváření zisku. Venkovský prostor nabízel nejen přednosti, které lze k podnikání využít, ale také nedostatky. Mezi nejčastější typy podnikání na venkově lze zařadit vnitřní obchodní činnost, řemeslnou činnost, práci v zemědělství, stavebnictví, ubytování, pohostinství, ale také například dřevozpracující průmysl. Venkovský prostor má své přednosti ale i nedostatky, tyto faktory ovlivňují i výběr oblasti podnikání na venkově, s ohledem na ziskovost. (Majerová, 2000, s. 64)

Podnikání na venkově přináší i vymezené bariéry, venkovská populace před rokem 1989, nemusela a nebyla nucena vytvářet vlastní iniciativu. Mezi významné bariéry podnikání, nejen na venkově lze zařadit nedostatek finančního kapitálu, který je nezbytný pro začátek většiny druhů podnikání. Jisté zdroje mohl využít venkov z restitucí a náhrad za znárodněný majetek, nejednalo se však o částky v takové výši, které by umožňovaly realizaci větších podnikatelských aktivit. Další z důvodů bránící významnějšímu rozvoji podnikání na venkově, bylo přerušování všech podnikatelských aktivit na více než čtyřicet let z důvodů politických změn. (Majerová, 2000, s. 65)

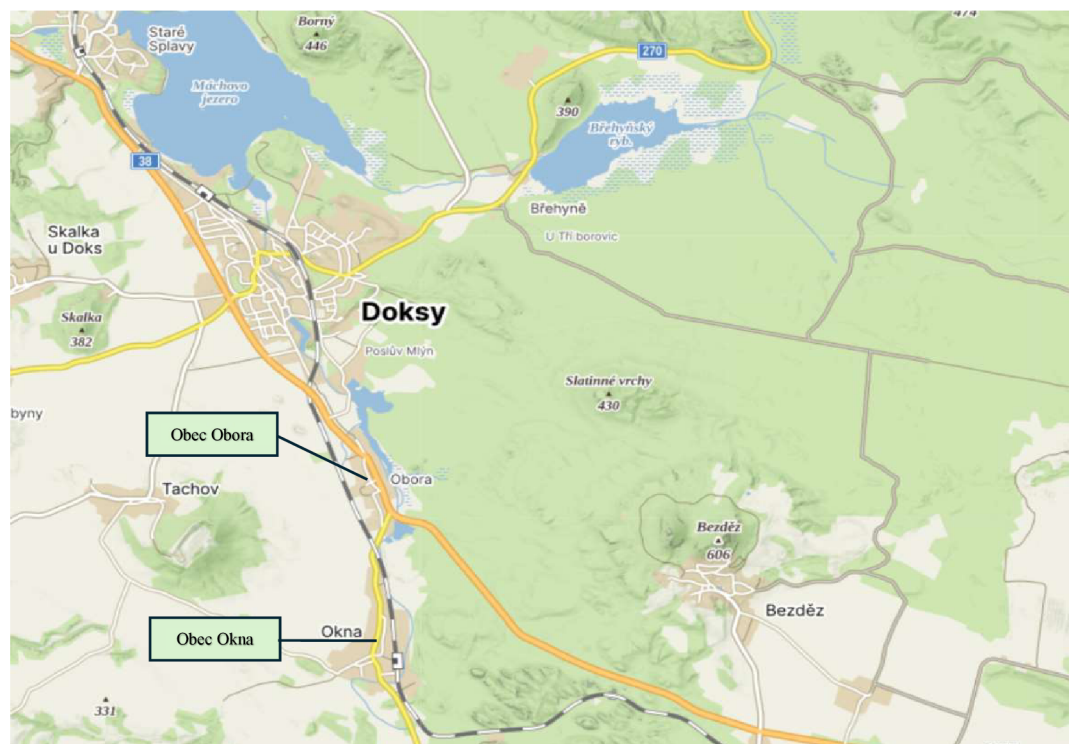
4 Vlastní práce

4.1 Lokalita zkoumaných obcí

Zkoumané obce se nacházejí v Libereckém kraji nedaleko města Doksy. Mezi významné lokality v okolí náleží hrad Bezděz, hrad Houska a bezpochyby také Máchovo jezero známé pro svou rekreační funkci. Zkoumaná oblast měla historicky převážně produkční charakter se zaměřením na zemědělství, ale také na produkci dřeva s navazujícím dřevozpracujícím podnikem Sedřeza a produkci kamene z blízkého lomu Tachov. Po roce 1989 postupně i do této oblasti venkova začala pronikat rekreační funkce, a to jednak formou pronajímání chat a chalup, provozem rekreačních areálů ale také běžného chalupaření.

Následující mapa zobrazuje lokalizaci zkoumaných obcí.

Obrázek 2: Lokalita zkoumaných obcí

Zdroj: (<https://mapy.cz/zakladni?x=14.6829622&y=50.5444185&z=13>) zpracování vlastní

4.2 Popis zkoumaného prostředí obce Okna

Obec Okna se historicky řadila mezi obce s typicky zemědělskou funkcí. Obec obklopuje ze západní a jižní strany převážně rovinná plocha orné půdy, která se využívá k rostlinné výrobě, ze severu a východu obec obklopují převážně smíšené lesy. Z pohledu zemědělské funkce bylo v obci před rokem 1989 i několik významných provozů živočišné výroby, ty však krátce po roce 1989 vlivem významných změn, a to nejen v zemědělství, ale také například důsledkem restitucí zanikly. V živočišné výrobě se zde produkovalo syrové mléko, hovězí a vepřové maso. Převážná většina místních obyvatel našla před rokem 1989 pracovní uplatnění přímo v obci, zaměstnání nacházeli nejčastěji v zemědělství. Část obyvatel obce našla uplatnění ve službách a v místním skladu zásobujícího lokální prodejny smíšeného zboží společnosti Jednota. Před rokem 1989 obec Okna plnila převážně produkční funkci, tato skutečnost se postupně přeměnila na funkci rezidenční a rekreační. Převážná většina obyvatel obce dnes již za práci dojíždí do nedalekých měst, nejčastěji do Mladé Boleslavi nebo do České Lípy.

4.2.1 Historie obce Okna

V nejstarší době patřila obec Okna ke korunnímu panství hradu Bezděz založeného českým králem Přemyslem Otakarem II. První písemná zmínka o obci je z poloviny 14. století (z roku 1352), hovoří se v ní Oknech jako o lidnaté farní vsi. Roku 1553 blízké město Bělou pod Bezdězem i s okolními obcemi včetně obce Okna získala Anna, dcera Jana Buriana z Janovic. Sňatkem Anny a pána Berky z Dubé přechází obec do majetku rodu Berků. Na zvonu v místním kostele je jako připomínka uveden znak a jméno Aleše Berky a jeho manželky. Mezi dalšími významnými vlastníky byl rod Valdštejnů. (Obec Okna, 2024, [Online])

Samostatnou kapitolou v historii obce je období před rokem 1945, kdy v obci žili převážně občané německé národnosti. Po roce 1938 se toto území začlenilo do takzvaných Sudet. V poválečném období došlo k nucenému odchodu německých obyvatel obce. Po roce 1945 dochází k postupnému osídlování obce českým obyvatelstvem a k jejímu rozvoji. V roce 1960 byla v rámci správní reorganizace připojena obec Obora k obci Okna. Obec Okna vzhledem ke svému umístění a počtu obyvatel se stala střediskovou obcí, následně od 1. ledna 1981 byly obce Okna a Obora ze správního pohledu převedeny pod město Doksy. Po politických změnách z roku 1989 se i obec Okna na základě zákona o obcích č. 367/1990 Sb. v roce 1990 osamostatnila a vytvořila si tak vlastní samosprávu. Od tohoto roku si o

svém směřování, rozvoji a investicích začala obec rozhodovat sama, tedy prostřednictvím voleného zastupitelstva. Tato změna začala ovlivňovat běžné životy všech občanů obce, a to nejen z pohledu života v obci, ale trávení volného času, volnočasových aktivit, kulturního a komunitního života v obci. Následující tabulka uvádí vývoj počtu trvale žijících obyvatel obce od roku 2013. Z bližšího pohledu je zřejmé, že se jedná o poměrně stabilní, mírně rostoucí demografický vývoj. (Místopisy, 2024, [Online])

Mezi lety 2022–2023 došlo k významnějšímu navýšení osob nahlášených k trvalému pobytu. Tato změna byla způsobena poskytnutím volných ubytovacích kapacit pro uprchlíky z Ukrajiny. V současné době je v obci hlášených 26 osob se statutem uprchlíka z Ukrajiny. (MVČR, 2024, [Online])

Tabulka 1.3 demografický vývoj obce Okna od roku 2010

Rok	Počet obyvatel			Průměrný věk		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
2010	295	154	141	39,4	37,7	41,3
2011	297	152	145	39,8	37,6	42,0
2012	295	152	143	40,3	38,1	42,6
2013	298	155	143	40,7	38,6	43,0
2014	302	155	147	40,6	38,9	42,4
2015	301	156	145	40,8	39,3	42,4
2016	309	158	151	40,9	39,5	42,5
2017	300	151	149	41,2	40,3	42,1
2018	297	150	147	41,4	41,0	41,7
2019	307	156	151	40,8	40,9	40,7
2020	314	158	156	40,9	40,9	40,8
2021	314	161	153	41,2	40,8	41,6
2022	310	163	147	41,5	40,9	42,1
2023	339	168	171	41,1	40,5	41,7

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023, počet obyvatel v obcích, zpracování vlastní)

4.2.2 Občanská vybavenost obce Okna

Z pohledu občanské vybavenosti před rokem 1989 se jednalo o nadprůměrně vybavenou obec poskytující dobrou občanskou vybavenost. Byla zde prodejna smíšeného zboží, provozovna pohostinství, rekreační objekty určené pro podnikovou rekreaci, knihovna, do obce dojížděla prodejna masa, uzenin a dále do obce dojížděl pravidelně lékař. Školství zde bylo zastoupeno prvním stupněm základní školy a mateřskou školou. Dopravní

dostupnost zde zajišťovala železniční a autobusová doprava. Rok 1989 přinesl změny v občanské vybavenosti. V obci vznikaly nové provozovny a služby, převážně se jednalo o maloobchod, pohostinství a řemeslné činnosti. Časem zanikly veškeré služby spojené s pohostinstvím, rekreační činností, také řemeslné činnosti. V současné době zůstala v provozu pouze prodejna smíšeného zboží, mateřská školka, základní škola a nově vzniklé komunitní centrum v místní knihovně. (Obec Okna, 2024, [Online])

4.3 Popis zkoumaného prostředí obce Obora

Obec Obora se rovněž nachází v Libereckém kraji a úzce sousedí s obcí Okna. Obec obklopuje soustava rybníků, na jihu rybník Pateřinka a na severu Poselský rybník. Tyto historicky zbudované rybníky sloužily a stále se využívají k produkci ryb. Ze zemědělského pohledu před rokem 1989 obec nedosahovala takového významu jako obec Okna, z živočišné výroby zde byla produkce kuřat a hovězího masa. Rostlinnou výrobu zaopatřoval státní statek Dubá, provoz Okna a z druhé strany JZD Doksy. Byla zde pouze drobná zemědělská výroba vázaná na jednotlivá stavení. Významným prvkem v obci je procházející komunikace I. třídy. S touto cestou byla obec vždy svázaná, proto se podél této komunikace vytvořila řada služeb souvisejících s potřebou odpočinku. Místní obyvatelé před rokem 1989 nacházeli uplatnění v blízkém městě Doksy, malá část jich byla zaměstnána v místním zemědělství, někteří dojížděli za prací do Oken a také nacházeli uplatnění ve službách. V obci podle dat z českého statistického úřadu dochází za posledních 12 let ke stabilnímu přirozenému růstu obyvatel. Obec Obora plní funkci rezidenční, výrazná většina obyvatel dojíždí za prací do přilehlých měst. (Místopisy, 2024, [Online])

4.3.1 Historie obce Obora

První doložená zmínka o obci Obora je z roku 1460 v listině českého krále Jiřího s Poděbrad, v té době obec náležela k městu Doksy. Za zmínku stojí lokalita Poslův mlýn na vodním toku Robečského potoka. První zmínka o mlýnu je z roku 1460, roku 1554 při dělení bezděžského panství byl mlýn připsán k bělskému dílu a jako mlynář byl uveden Martin Slaviček. Na území obce byly uskutečněny významné archeologické nálezy štípaných nástrojů potvrzující první osídlení z doby kamenné. V novodobých dějinách náležela obec Obora od roku 1960 do roku 1981 pod správu sousední obce Okna. V obci podle dat z Českého statistického úřadu dochází za posledních 12 let ke stabilnímu a

přirozenému růstu obyvatel, kdy procentuální nárůst činí 51,4 %, oproti roku 2010. Ze statistického pohledu se jedná o velmi zajímavý ukazatel. (Obec Obora, 2024, [Online])

Tabulka 1.4 demografický vývoj obce Obora od roku 2010

Rok	Počet obyvatel			Průměrný věk		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
2010	107	64	43	43,5	45,1	41,2
2011	108	53	55	42,1	40,9	43,3
2012	112	57	55	41,4	39,8	43,1
2013	116	60	56	41,3	38,8	44,0
2014	115	61	54	41,4	40,1	42,9
2015	125	63	62	40,5	40,4	40,6
2016	129	65	64	41,4	40,7	42,1
2017	134	70	64	40,7	39,4	42,2
2018	139	72	67	41,2	40,1	42,4
2019	149	79	70	40,7	39,9	41,5
2020	156	82	74	41,8	41,9	41,6
2021	161	80	81	41,8	42,1	41,6
2022	161	80	81	41,9	42,1	41,8
2023	162	80	82	42,3	42,7	41,9

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023, počet obyvatel v obcích, zpracování vlastní)

4.3.2 Občanská vybavenost obce Obora

Pojem občanské vybavenosti v obci Obora má oproti občanské vybavenosti v Oknech zcela jiný význam. Před rokem 1989 se jednalo o minimálně vybavenou obec poskytující pouze základní obslužnost. Byla zde prodejna smíšeného zboží, potravin a pohostinství. Po změnách v roce 1989 se zde žádný velký růst služeb a provozoven nekonal, jednou z příčin byla nízká kupní síla v obci a také dobrá dopravní dostupnost města Doksy, kde je občanská vybavenost nadstandardně zastoupena. S dalším posílením prodejních sítí a středisek maloobchodu snahy o případné znovuootevření místní prodejny maloobchodu zanikly. V současné době je v obci restaurace, která je však závislá na provozu místní komunikace a na ročním období, jedná se převážně o letní, sezonní provoz. V obci je také malé zahradnictví a prodejna keramiky. Tyto provozovny těží z dopravní komunikace I/38. (Zdroj: vlastní pozorování, 2024)

4.4 Hlavní výzkumný cíl

Hlavní výzkumný cíl práce je spatřován v zjištění obecných názorů, postojů a pohledů obyvatelstva zvolených obcí na změny venkovského životního stylu po roce 1989. Zjištěné postoje, názory a informace od občanů zkoumaných obcí lze využít k zpracování a vyhodnocení, závěry mohou posloužit pro praktické využití v oblasti obnovy a stabilizace venkova, případně pro účely samospráv těchto obcí. Dílčím výsledkem by mělo být porovnání pohledů a názorů vybraných obyvatel z vybraných obcí na život v obci a její vývoj po roce 1989 s důrazem na životní styl a dále na faktory a oblasti, které životní styl na venkově ovlivňují. Tyto názory budou doplněny informacemi získanými z rozhovorů od zastupitelů zkoumaných obcí. V závěru budou tyto výzkumy vzájemně porovnány.

4.5 Výzkumné otázky

Pro tuto diplomovou práci bylo k sestavení dotazníku zvoleno dvanáct otázek týkajících se zkoumané oblasti venkova:

Jak vnímáte možnosti kulturního vyžití ve vaší obci?

Jak vnímáte možnosti sportovního vyžití ve vaší obci?

Jak vnímáte podporu zájmových činností a tradic ve vaší obci?

Jak vnímáte podporu rozvoje bytové otázky ve vaší obci?

Jaká je podle vás míra zaměstnanosti v tomto regionu?

Jak vnímáte kvalitu sociálních služeb v obci?

Jak vnímáte občanskou vybavenost v oblasti školství v obci?

Jak vnímáte občanskou vybavenost v oblasti základních služeb v obci?

Jak vnímáte investice do technické infrastruktury v obci?

Jak vnímáte schválený záměr přeložky komunikace I/38 Obora – Doksy?

Jak vnímáte změny venkovského životního stylu ve vaší obci po roce 1989?

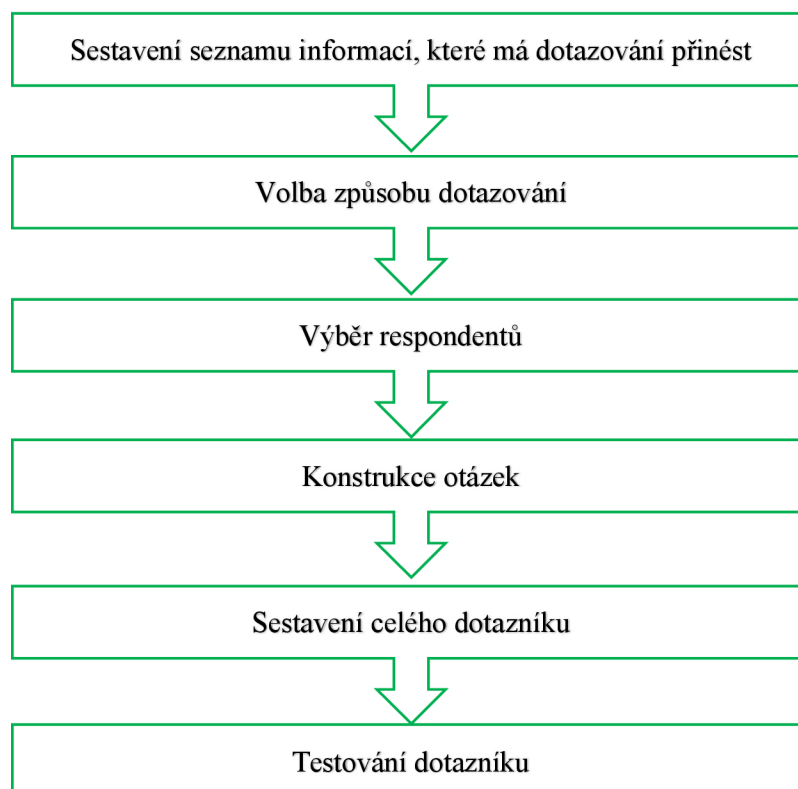
Jak vnímáte mezilidské vztahy a sousedské vztahy ve vaší obci po roce 1989?

Použití dotazníkové šetření by mělo objasnit postoje a spokojenost občanů s životem v obci. Dále by mělo objasnit pohledy na vývoj životního stylu ve vybraných obcích.

4.6 Organizace sběru dat

Pro získání dat, informací od obyvatel žijících ve zvolených obcích, bylo realizováno šetření formou dotazníku, a dále formou polostrukturovaných rozhovorů. Zjištěné informace mají poskytnout potřebná data pro zpracování, vyhodnocení a následnou triangulaci. Šetření formou osobní konzultace proběhlo v únoru 2024. Pro realizaci šetření bylo vybráno dvacet respondentů z každé obce ve věkovém rozmezí 22–81 let. Poměr mužů a žen ve vybraném vzorku respondentů byl rovnoměrný, z každé obce bylo osloveno deset žen a deset mužů. Pro kvalitativní část práce byla využita metoda sběru dat formou polostrukturovaných rozhovorů, a to od zastupitele obce Okna, členky osadního výboru obce Obora a od nově jmenovaného knihovníka a předsedy komunitního centra obce Okna. Následující schéma ukazuje průběh dotazníkového šetření. Schéma bylo sestaveno podle studie Příbové a kolektivu (1996, s. 25)

Obrázek 3: Průběh dotazníkového šetření

Zdroj: zpracování vlastní

4.7 Metody sběru dat

Při sběru dat lze využít kvantitativních a kvalitativních metod výzkumu. Kvalitativní metody poskytují detailní pohled na zkoumanou problematiku. Kvantitativní strategie umožňují ověření indikátorů na početné skupině respondentů. Vzhledem k rozsahu zkoumaného prostředí a počtu trvale hlášených obyvatel vybraných obcí byl výběrový soubor navržen tak, aby pokrýval rovnoměrně vzorek žen a mužů a byl z demografického hlediska co možná nejvíce vyvážený. Volba jednotek je zvolena tazatelem, a tedy není náhodná. Pro kvalitativní část výzkumu je zvolen rozhovor, vycházející ze stejných otázek, které jsou využité v dotazníku.

4.8 Stanovení výběrového vzorku

Tato diplomová práce v praktické části využívá vzhledem k velikosti vybraných obcí pouze malý počet respondentů. Velikost výběrového vzorku je předem stanovena s ohledem na jednoduchou proveditelnost výzkumu. Pro zpracování dotazníku bylo vybráno 20 respondentů z každé obce, rovnoměrně byli zastoupeni muži a ženy, věkové rozmezí výběrového vzorku znázorňuje následující tabulka.

Tabulka 1.5 Rozložení respondentů podle věku a pohlaví

Věkový rozsah	Obec Okna		Obec Obora	
	Muž	Žena	Muž	Žena
20–35	1	2	1	0
36–45	3	1	1	4
46–55	2	2	3	3
56–65	1	3	4	1
65 let a více	3	2	1	2
Celkem	10	10	10	10

Zdroj: terénní výzkum, zpracování vlastní

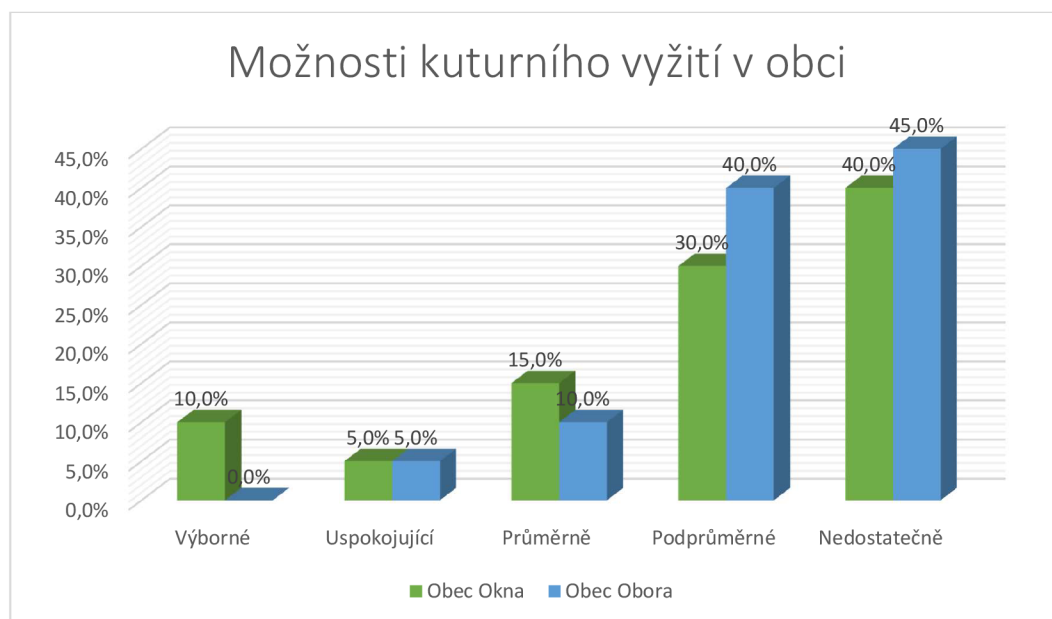
4.9 Vyhodnocení výzkumu

Výsledky anket ve vybraných obcích byly zpracovány a vloženy do grafů. Na jednotlivé otázky z oblastí života občanů ve vybraných obcích, jejich životního stylu bylo navrženo 12 otázek. Úkolem respondentů bylo zhodnotit jednotlivé faktory života na venkově. Anketa nabídla respondentům pět možností zhodnocení konkrétní oblasti, a to výborné, chvalitebné, průměrné, podprůměrné a nedostatečné hodnocení.

4.10 Dotazník

Prvním faktorem k zhodnocení bylo kulturní vyžití v obcích, pořádání jednotlivých společenských akcí spojených s venkovským životním stylem, jako jsou hasičské, myslivecké plesy, bály, různá kulturní představení a další obdobné akce.

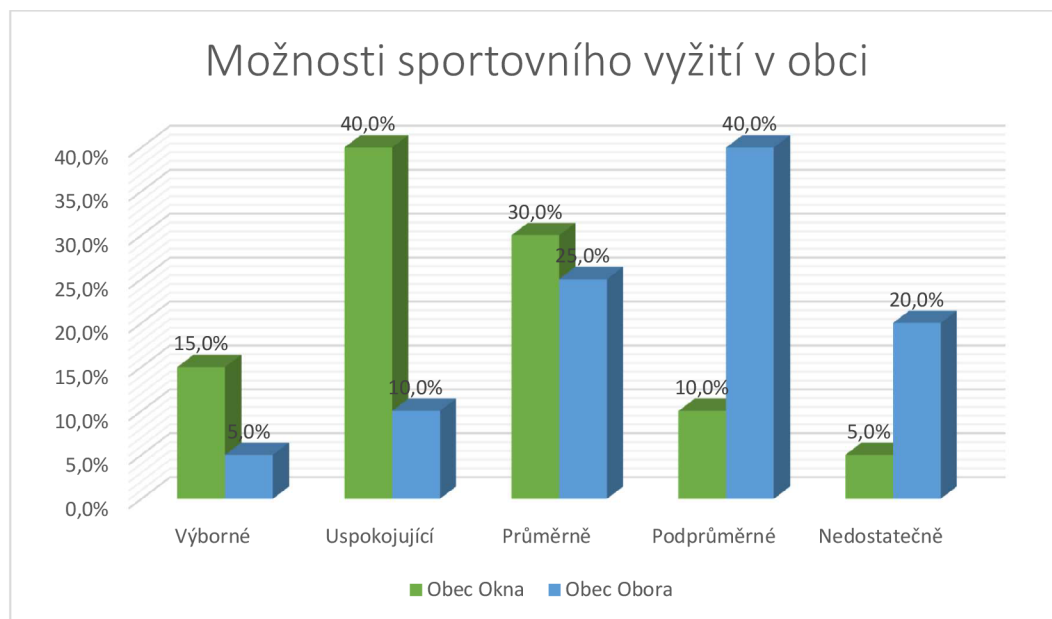
Graf č. 1. Možnosti kulturního a společenského vyžití

Při vyhodnocení dotazu z oblasti kultury a kulturních akcí převažoval v obou obcích názor, že se jedná o nedostatečnou podporu v této oblasti jak z pohledu finančního, tak i organizačního. V obci Okna je zjištěná situace mírně lepší, což si lze vysvětlit pořádáním kulturních akcí v rámci místní základní školy, a to převážně v období vánočních a velikonočních svátků. Jedná se převážně o zpěv dětí v místním kostele a další dětská představení spojená se školou.

Druhým posuzovaným faktorem bylo zhodnocení sportovního vyžití v obcích, podpory sportu, sportovních akcí, provozu a výstavby sportovních areálů, jako jsou sportovní hřiště, cyklostezky, tělocvičny a podpora dalších aktivit spojených se sportem.

Graf č. 1.2 Možnosti sportovního vyžití

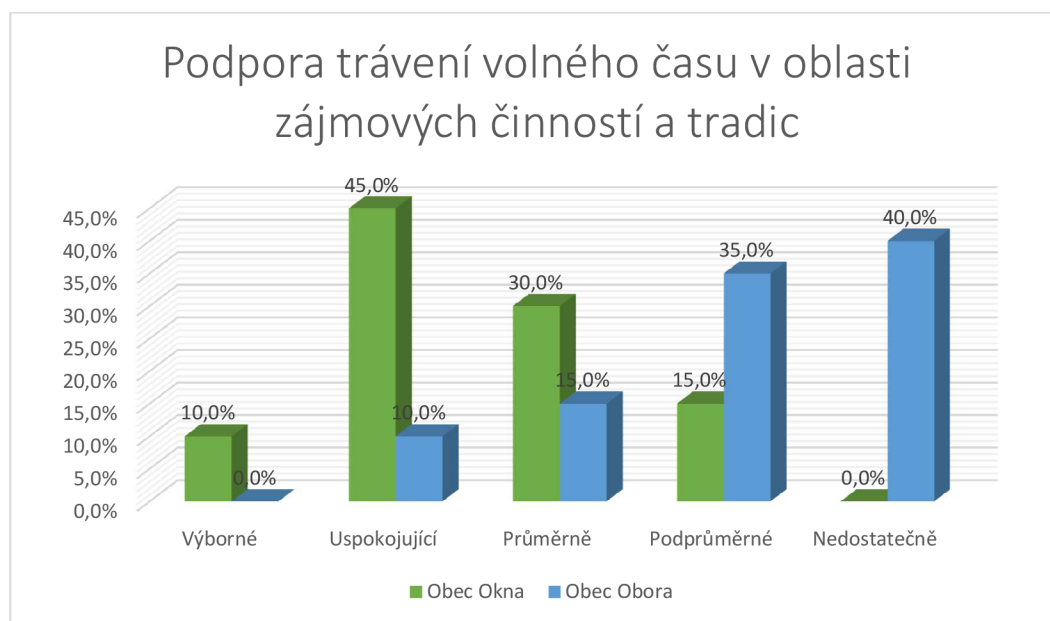

Graf potvrzuje základní rozdíl mezi územím zkoumaných obcí. Obec Okna v minulosti výrazněji investovala do stavby sportovních zázemí, k tomu využívala nejen vlastní zdroje, ale část těchto investic pokrývala z dotačních prostředků. Na svém území provozuje dvě fotbalová hřiště, intenzivně využívané tenisové hřiště, basketbalové hřiště a menší sportovní tělocvičnu. Za příčinu tohoto rozvoje lze považovat, že si obec v rámci samosprávy rozhoduje o rozvoji a investicích sama. Respondenti obce Okna zhodnotili dotaz z oblasti podpory sportu převážně pozitivně.

Naopak respondenti z obce Obora vyhodnocují podporu sportu spíše podprůměrně. Tato situace je přímo spojena s nedostatečným sportovním zázemím v obci, malými investicemi do oblasti rozvoje sportu a také absencí sportovních spolků. Možné příčiny tohoto vývoje lze shledávat v nemožnosti si rozhodovat o investicích a rozvoji v rámci působnosti své obce.

Další s posuzovaných oblastí venkovského života bylo zhodnocení podpory zájmových činností a venkovských tradic. Mezi typické venkovské tradice náleží masopusty, vánoční trhy, velikonoční průvody a také například typické pálení čarodějnic.

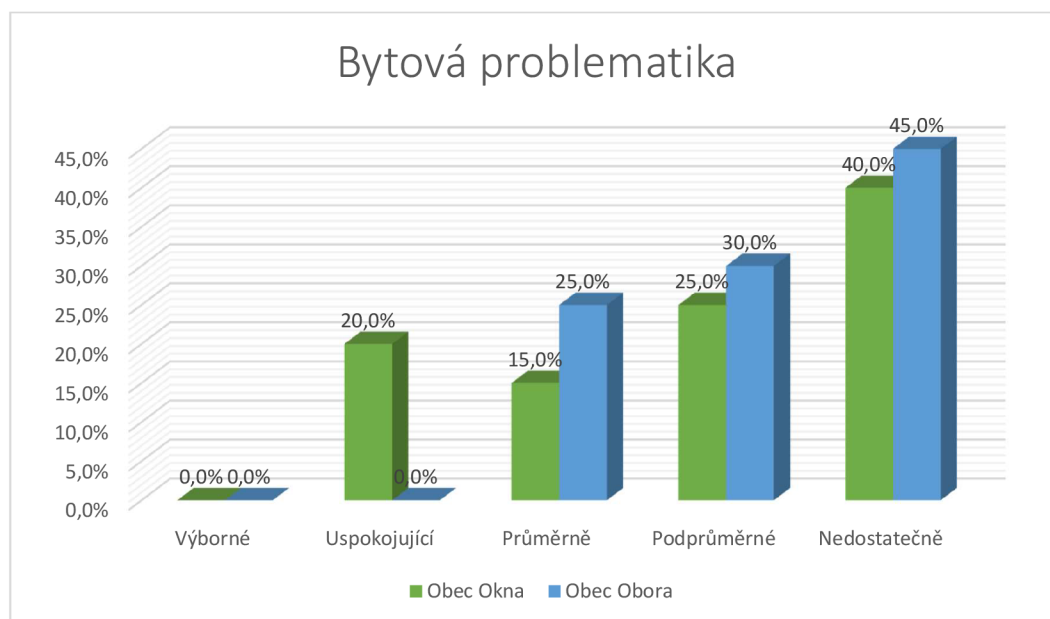
Graf č. 1.3 Možnosti trávení volného času v oblasti zájmových činností a tradic

Pojmy tradice a venkov náleží neodmyslitelně k sobě. Respondenti odpovídali na dotaz z oblasti zájmových činností, tradic, jejich podpory a udržování ve zkoumaných lokalitách. Respondenti z obce Okna podporu místních tradic vnímají převážně pozitivně. V obci Okna udržují tradiční masopust, vánoční trhy a velikonoční průvod. Ze zájmových činností převažuje myslivost podporovaná místním spolkem myslivců a individuální rybaření. Na stejný dotaz odpovídali respondenti z obce Obora převážně negativně, vnímají udržování tradic a podporu zájmových činností jako nedostatečnou, žádné konkrétní tradice se již v obci neudržují. Ze zájmových činností se zde nejčastěji provozuje individuálně rybaření a okrajově myslivost. Tuto situaci si lze vysvětlit tím, že obec Obora je jednou z městských částí města Doksy, které upřednostňuje priority v rámci města. Pro místní usedlíky je tedy velice obtížné získat podporu a financování ze strany rozpočtu města Doksy.

Čtvrtým faktorem k posouzení bylo zhodnocení podpory bytové výstavby a všeobecně podpory rozvoje bytové infrastruktury v obci. Jedná se převážně o vyčlenění příslušných pozemků, zbudování infrastruktury a podporu soukromých stavebních projektů z oblasti bytové problematiky.

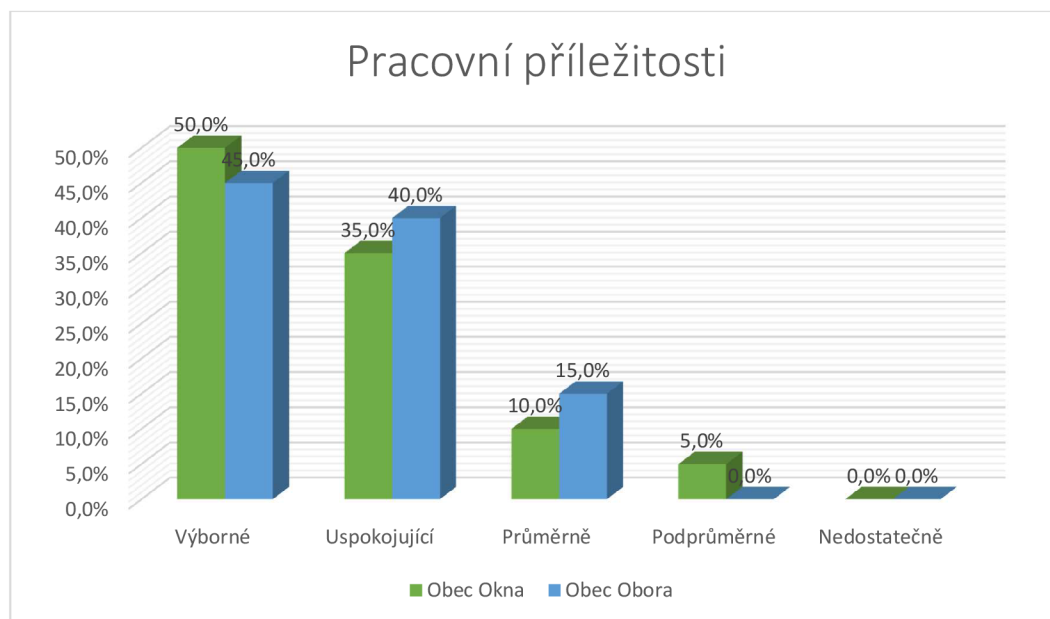
Graf č. 1.4 Rozvoj a podpora výstavby bytových kapacit

Většina dotázaných respondentů z obce Okna vnímá rozvoj v oblasti bydlení převážně negativně. Obzvláště starší ročníky zastávají názor, že by se obec v tomto směru vůbec rozvíjet neměla. Tento postoj odůvodňují nutností investic do posílení obecní infrastruktury, nevratnými změnami v krajinném rázu a také nízkou socializací nových občanů. Mladší generace vnímá podporu rozvoje bydlení nedostatečně, tuto oblast by více podpořila vyčleněním lokalit pro výstavbu a vybudováním příslušné infrastruktury. Stávající územní plán obce oproti územnímu plánu, který platil před rokem 1989, nepočítá s vyčleněním území pro bytovou výstavbu. Pozemky, které uvolnila obec pro účely výstavby rodinných domů, posloužily převážně jako investiční, ale žádná výstavba na těchto pozemcích neproběhla. Názory respondentů v obci Obora jsou obdobné, podporu v oblasti rozvoje bydlení vidí jako nedostatečnou. V obci navíc chybí potřebná infrastruktura a lokalita, která by tento rozvoj umožnila. V obci je realizována pouze individuální výstavba objektů pro bydlení. Stávající územní plán obce nepočítá s bytovou výstavbou, respondenti hodnotili možnost změny tohoto dokumentu jako nereálnou.

V páté otázce z dotazníku respondenti hodnotili pracovní příležitosti v obci a okolí, dále pracovní podmínky a problematiku nezaměstnanosti.

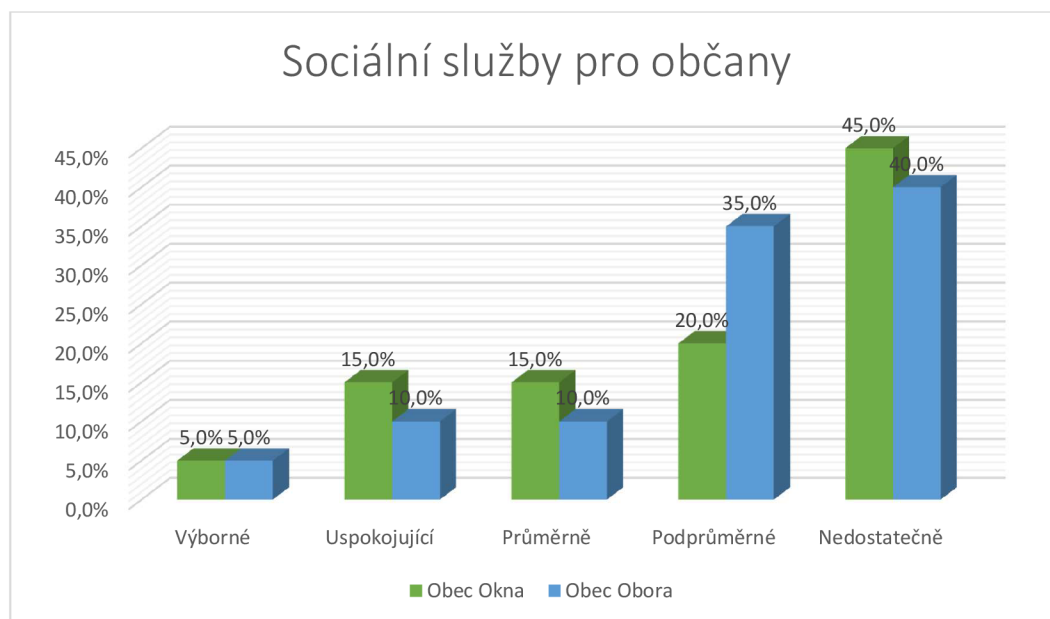
Graf č. 1.5 Rozvoj a podpora pracovních příležitostí

Při dotazu z oblasti pracovní problematiky převažoval názor, že jsou v regionu a dostupném okolí velmi dobré pracovní příležitosti. V oblasti je dostatek nadstandardních pracovních příležitostí a pracovních podmínek. Obě obce se nacházejí nedaleko Mladé Boleslavi, kde je pracovní trh velmi významně a pozitivně ovlivněn automobilovým průmyslem. Převážná většina osob v produktivním věku dojíždí za prací do firmy Škoda Auto, neboť je dlouhodobý nedostatek specialistů v oblasti automobilového průmyslu. Nízkou nezaměstnanost vnímají respondenti pozitivně. Významným faktorem tohoto stavu je poměrně vysoká mobilita pracovní síly v této oblasti a kvalitní dopravní obslužnost z pohledu veřejné dopravy. Zanedbatelná část dotazovaných vnímá negativně nedostatečnou podporu pracovních příležitostí přímo v obcích.

Další oblastí související s problematikou venkovského životního stylu, byla oblast sociálních služeb, služeb pro seniory a služeb péče o občany v obci. Tento dotaz zahrmoval i kvalitu a dostupnost lékařské péče v obci.

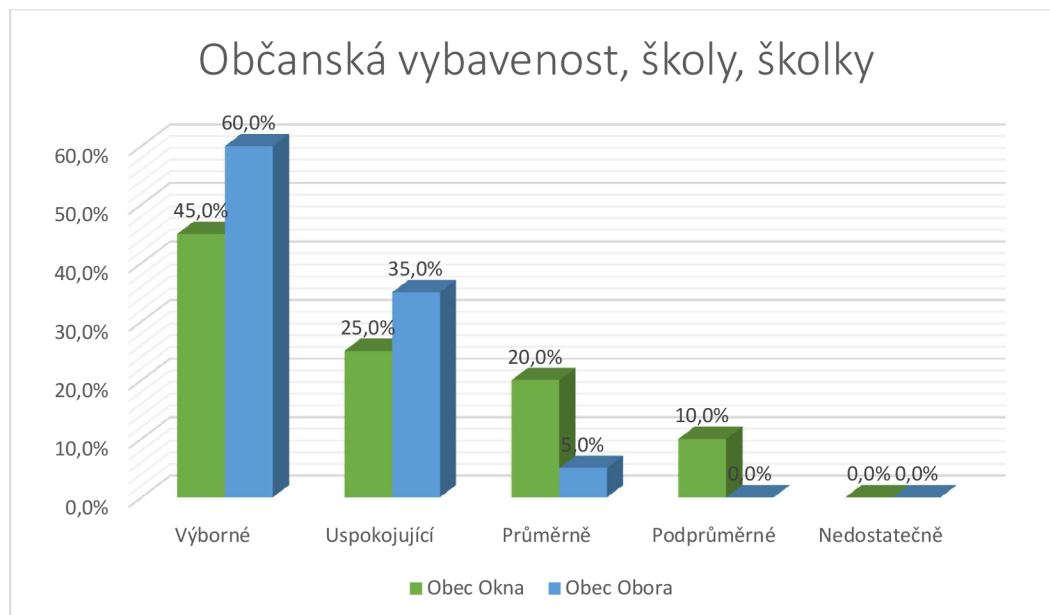
Graf č. 1.6 Sociální služby pro občany

Sociální služby na venkově je významné a specifické téma, a to obzvláště v malých obcích, kde je provoz sociálních zařízení, domovů pro seniory a terénních služeb nedostatečný. V České republice je v současné době nedostatek volných kapacit v domovech pro seniory, částečným řešením je navýšení a poskytování terénních služeb, případně motivace blízkého okolí a rodiny k poskytování těchto služeb. Klasické domovy pro seniory ve zkoumaných obcích provozovány nejsou, je zde možnost pouze terénních služeb, které poskytují Sociální služby města Doksy. Respondenti z obce Okna by tuto oblast podpořili, vnímají péči o starší občany jako nedostatečnou jak v oblasti dostupné zdravotní péče, tak běžné sociální péče. Velký nedostatek spatřují dotazovaní v ukončení možnosti zajištění obědů pro seniory z místní školní kuchyně. Respondenti z obce Obora zastávají obdobné postoje, služby pro seniory vnímají jako převážně nedostatečné. Jako jeden z důvodů uvádějí nižší mobilitu seniorů a také skutečnost, že v obci Obora chybí základní obslužnost v podobě prodejny základních potřeb a smíšeného zboží.

U sedmé otázky z dotazníku, se respondenti vyjadřovali k zhodnocení stávajícího stavu kapacit, kvality a podpory v oblasti základních škol a mateřských školek.

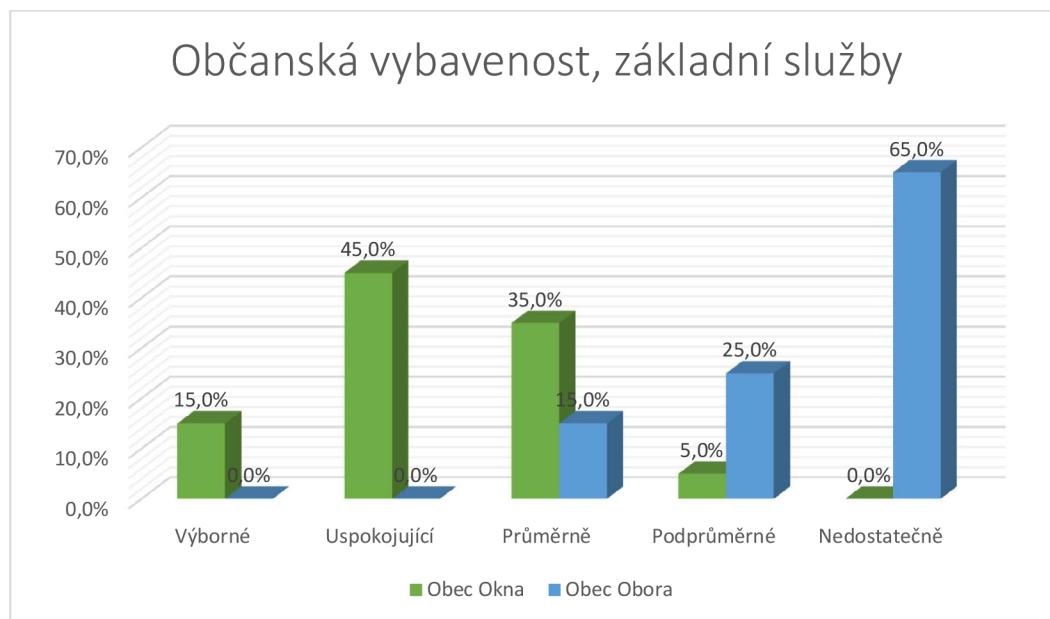
Graf č. 1.7 Občanská vybavenost, školy, školky

Oblast předškolního a školního vzdělávání zhodnotili respondenti z obou obcí převážně pozitivně. Obec Okna provozuje vlastní základní školu, první, druhý stupeň a mateřskou školu. Většina dotázaných hodnotí provoz školy v místě bydliště kladně, pozitivně vnímají znalost místního prostředí a určitou alternativu ke klasickým městským základním školám. Někteří respondenti mají výhrady k omezujícím podmínkám prostorů, ve kterých se tato činnost provozuje. Je to dáno umístěním školy v historické budově bývalé fary. Naopak obec Obora na svém území školu nemá, využívá školského zázemí v přílehlém městě Doksy, pod které spadá. Dotazovaní respondenti vyhodnotili dostupnost, kvalitu a kapacity v této oblasti pozitivně. To potvrzují významné investice města Doksy do této oblasti, neustálé modernizace vybavení školy, silné a stabilní zázemí. Vzhledem k dostatečným rezervám v kapacitách provozovaných zařízení nabízejí v Doksech navíc nadstandardní služby pro veřejnost ve formě zvýhodněného stravování, možného využití sportovních areálů a tělocvičen.

Další bod se věnoval zhodnocení základních služeb v obci, mezi které lze zařadit prodejnu potravin, smíšeného zboží a dalších obchodů zajišťujících běžné každodenní potřeby občanů.

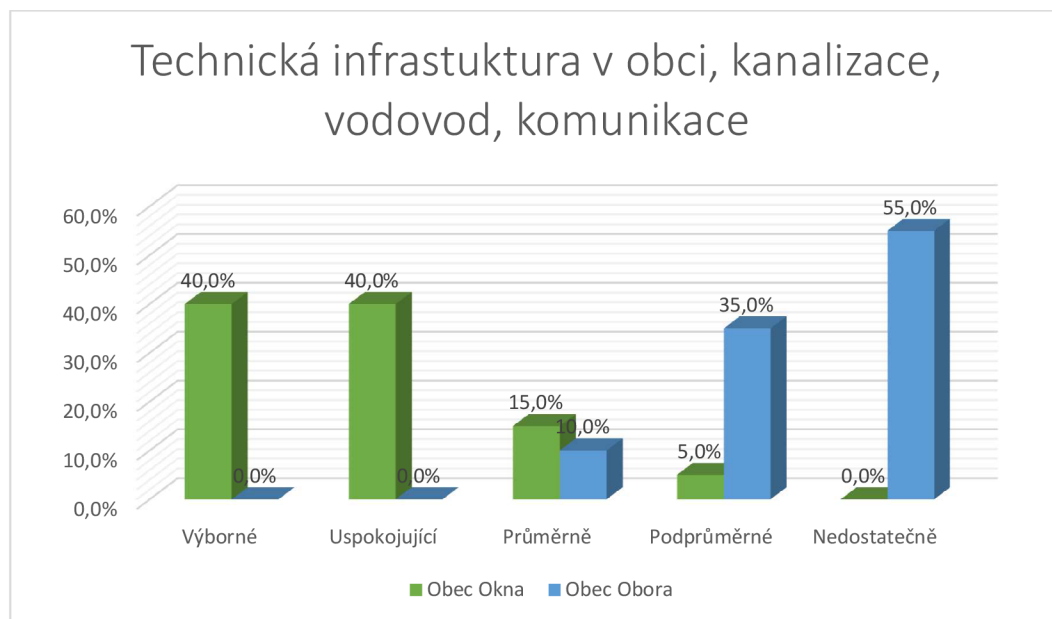
Graf č. 1.8 Občanská vybavenost, základní služby

V oblasti základních služeb na venkově došlo po roce 1989 k zásadním změnám, kdy po prvním nadšení i v malých venkovských oblastech vznikaly nové provozovny a služby. Následně došlo ke stabilizaci trhu a vstupu nových nadnárodních řetězců na trh. Drobní provozovatelé a prodejci nemohli tomuto tlaku odolat, nebyli schopni nabídnout tak široký sortiment zboží, proto svoji činnost ukončili. V obci Okna je v provozu prodejna smíšeného zboží a potravin, což je vnímáno pozitivně převážně u starší generace s nižší mobilitou. Dotazovaní zmínili krátké období, kdy v obci žádná prodejna v provozu nebyla, a toto období vnímali negativně a přisuzovali jistou míru odpovědnosti místnímu obecnímu úřadu. V obci Obora po roce 1989 prodejna smíšeného zboží zanikla, občané jsou tak odkázáni na obslužnost v blízkém městě Doksy. Obzvláště starší generace vnímá tuto oblast negativně. Někteří dotazovaní, obzvláště mladší generace, vnímají nutnost dojíždět do blízkého města za základní obslužností jako běžnou praxi současné doby.

V devátém bodu dotazníku se respondenti vyjadřovali k aktuálním tématům z oblasti investic do technické infrastruktury v obci, aktuálním tématem je vybudování kanalizace, modernizace vodovodních řádů, investice do komunikací a chodníků.

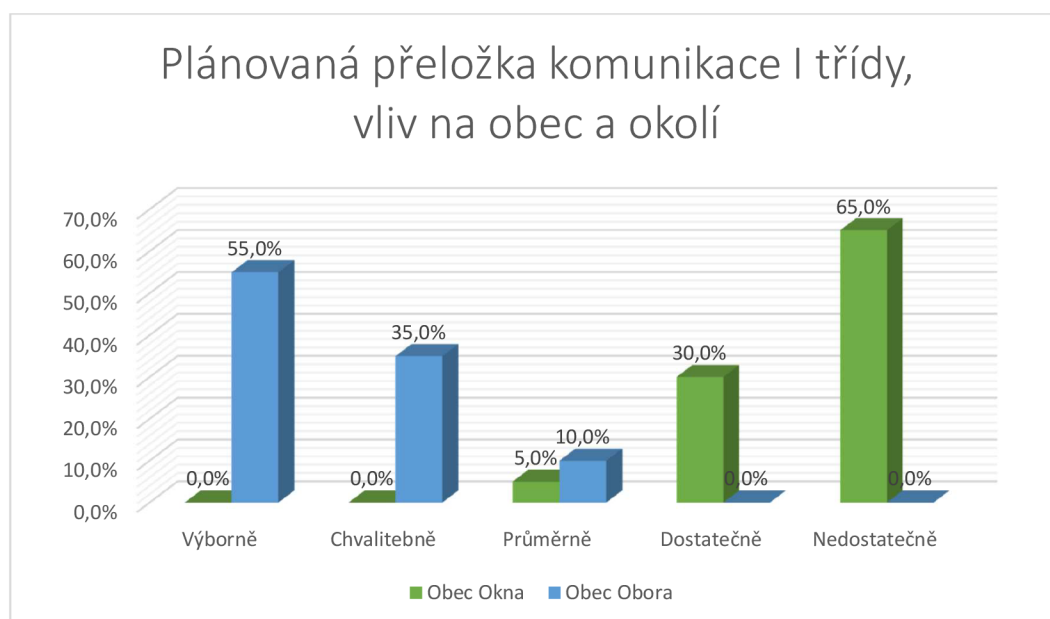
Graf č. 1.9 Technická infrastruktura v obci, kanalizace, vodovod, komunikace

Oblasti budování a investic do technické infrastruktury respondenti z obce Okna vnímají velmi pozitivně. V roce 2023 se za pomoci dotačních programů vybuďovala kanalizace napojená na místní čističku. Samozřejmě v dotazovaném vzorku byli i kritici projektu, jako důvody negativního postoje uvádějí navýšení ceny vodného. Oblast investic do místních komunikací a chodníků vnímají jako nedostatečnou. Obec nemá vlastní zdroje na tuto činnost, a je tak výhradně odkázána na dotace. Z pohledu dotací mají prioritu investice do komunikací vyšších tříd. Oblast investic do infrastruktury vnímají v obci Obora výhradně negativně. Jedním z uváděných důvodů je nemožnost efektivního rozhodování o těchto investicích. V obci nemají vybudovanou kanalizaci, investice do komunikací, chodníků pro zvýšení dopravní bezpečnosti je rovněž zanedbatelná. Obcí prochází komunikace první třídy, která negativně působí na obyvatele zvýšeným hlukem, prašností a nebezpečností v obci.

V další oblasti se respondenti vyjadřovali k plánovanému záměru přeložky komunikace I. třídy procházející obcí Obora. Tento projekt má za cíl významně snížit dopravní zatížení v obci Obora. Mezi negativní faktory, jak uvádí dokumentace stavby o posuzování vlivů na životní prostředí, je středně silné narušení krajinného rázu u obce Okna a zásah do místních biotopů Robečského potoka.

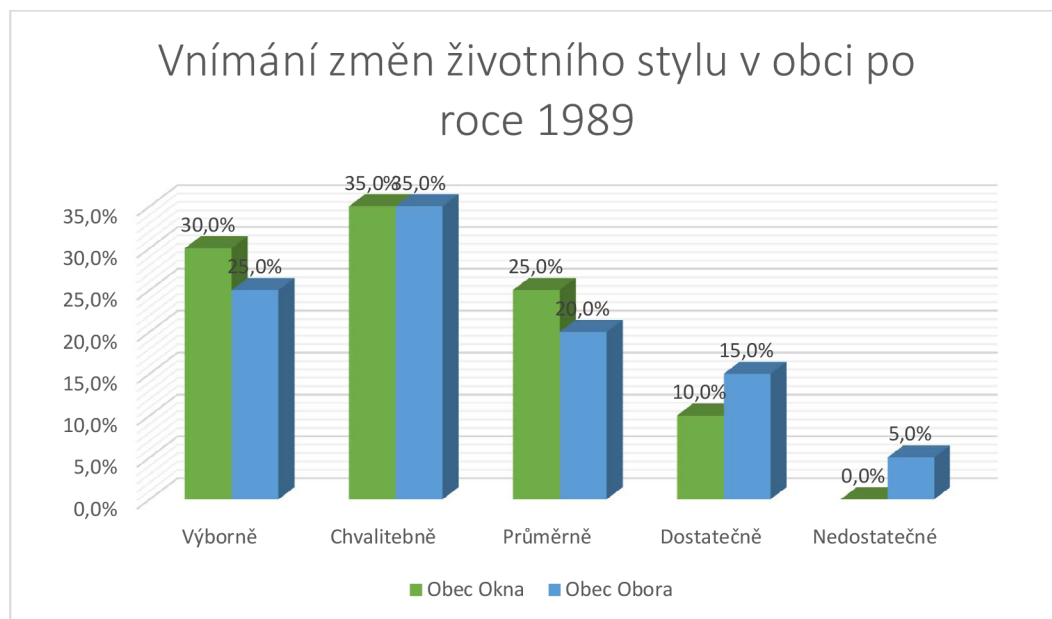
Graf č. 1.10 Plánovaná přeložka komunikace I třídy, vliv na obec a okolí

Jak ukazuje grafické znázornění, jedná se mezi zkoumanými obcemi o rozporuplné téma. Pro respondenty z obce Obora je tento projekt vnímán z pohledu bezpečnosti a snížení hluku v obci výhradně pozitivně, dotazovaní očekávají zvýšení kvality každodenního života a zhodnocení svých nemovitostí. Malý vzorek dotazovaných, převážně provozovatelů služeb spojených s místní komunikací, se obává odlivu zákazníků a možného ukončení činnosti. Dotazovaní respondenti z obce Okna vnímají situaci naopak, před obcí má vzniknout rušivé přemostění významné délky a výšky. Toto řešení vnímají jako značný zásah do krajinného rázu, nevratnou estetickou změnu, obci to dle vyjádření přinese zvýšení hladiny hluku a prašnosti. Většina dotazovaných z obce Okna v tomto řešení žádná zásadní pozitiva nevidí.

Jedenáctou zkoumanou oblastí bylo vnímání změn životního stylu po roce 1989. Úkolem bylo vyhodnotit změny, které nastali po roce 1989 a jejich vliv na venkovský životní styl, volbou jedné z pěti úrovní.

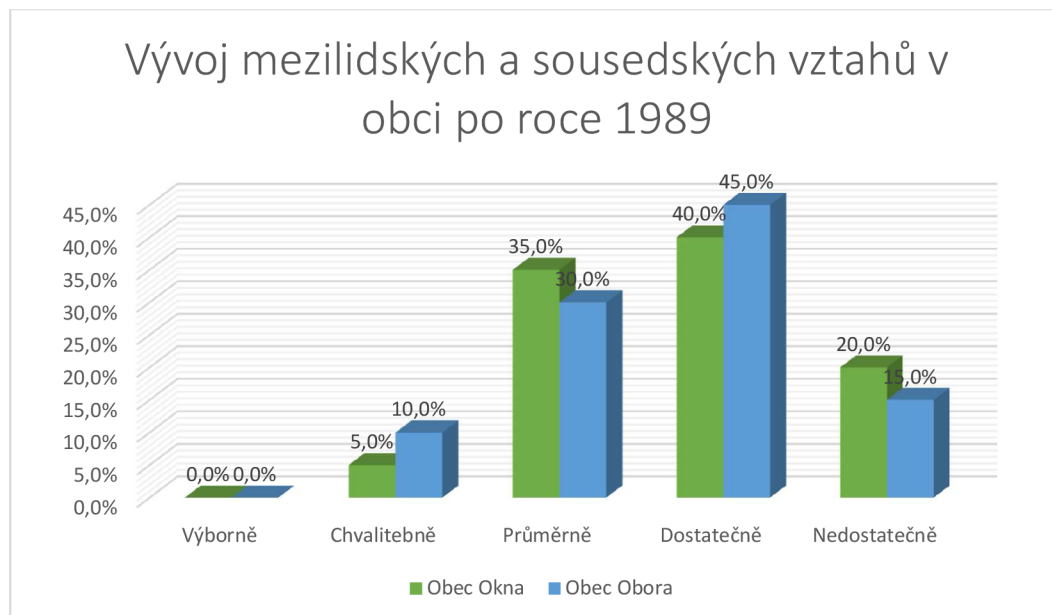
Graf č. 1.11 Životní styl v obci po roce 1989

Vývoj a změny osobního životního stylu v obci Okna podle grafického zvýraznění vnímají respondenti převážně pozitivně. Při podrobnějším rozboru odpovědí pozitivně vnímají specifické konzumní faktory, které ovlivňují jejich každodenní život. Do těchto faktorů respondenti řadili možnosti nákupu sedm dnů v týdnu, komunikační technologie, internet, možnosti nákupů na e-shopech a také rozvoz produktů a služeb přímo do domu. Dotazovaní občané obce Obora odpovídali na dané téma obdobně, pouze malý pětiprocentní vzorek dotazovaných se vyjadřoval ke změnám venkovského soudobého venkovského stylu negativně.

Závěrečná oblast dotazníku se zabývala vývojem mezilidských a sousedských vztahů po roce 1989, respondenti se vyjadřovali ke změnám v jejich obci a blízkém okolí.

Graf č. 1.12 Mezilidské a sousedské vztahy v obci po roce 1989

Mezilidské vztahy na venkově nabývají významného rozměru, neboť všichni se zde znají, což platí v malých obcích, jako jsou ty zkoumané, ještě výrazněji. Vývoj mezilidských vztahů vnímají respondenti negativně. Podle dotazovaného vzorku z obce Okna spolu lidé trávili více volného času, realizovali více společných aktivit a dalších společenských akcí. Tyto aktivity měly přirozeně vliv i na sousedské vztahy. V obci Obora je pohled na vývoj v mezilidských a sousedských vztazích po roce 1989 obdobný. Jistý úpadek spatřují dotazovaní v zániku společných akcí a také ve významnějším vzniku rozdílů mezi obyvateli obce a sousedy. Rozdíly spatřují převážně v ekonomickém zázemí jednotlivých obyvatel.

4.11 Shrnutí

Tato kapitola představuje výsledky výzkumu formou dotazníkového šetření, realizovaného ve dvou sousedních obcích. Tyto výsledky byly komparovány a doplněny o názory zastupitele obce Okna, místního knihovníka a členku osadního výboru obce Obora. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že po roce 1989 postupně docházelo k zásadním proměnám českého venkova a s tím i životního stylu venkovských obyvatel. Na změnách životního stylu na venkově se podílela široká řada faktorů, tyto faktory lze rozdělit na subjektivní a objektivní, tedy na ty, které jsme schopni přesněji vymezit, definovat ale i na ty faktory, které jsou obtížněji uchopitelné. Názory na tyto proměny ve zkoumaných obcích v některých tématech vykazují shodu, a naopak v jiných tématech zásadní rozdíly. Rozdíly v obcích jsou zapříčiněny nejvíce rozsahem občanské vybavenosti, infrastruktury, rozlohy a také postavením obcí z pohledu samosprávy. Následující tabulka barevně zobrazuje rozdíly postojů mezi jednotlivými skupinami respondentů rozdělených podle obcí. Dotazníkové šetření ukázalo převažující pozitivní pohledy na zkoumané faktory v obci Okna, a naopak převažující negativní pohledy občanů obce Obora. Pro přesné zhodnocení celku založeného na výzkumu jednotlivých faktorů je důležité vzít v potaz také jejich váhu, významnost.

Tabulka 1.6 Vyhodnocení dotazníku

Faktor výzkumu	Obec	
	Okna	Obora
Možnosti kulturního vyžití	nedostatečné	nedostatečné
Možnosti sportovního vyžití	uspokojující	podprůměrné
Trávení volného času, zájmové činnosti, tradice	uspokojující	nedostatečné
Bytová problematika	nedostatečné	nedostatečné
Pracovní příležitosti	výborné	výborné
Sociální služby pro občany	nedostatečné	nedostatečné
Občanská vybavenost, školy, školky	výborné	výborné
Občanská vybavenost, základní služby	uspokojující	nedostatečné
Technická infrastruktura, kanalizace, vodovod	uspokojující	nedostatečné
Plánovaná přeložka komunikace, vlivy na obec	nedostatečné	výborné
Změny životního stylu	chvalitebné	chvalitebné
Vývoj mezilidských a sousedských vztahů	dostatečné	dostatečné

Zdroj: dotazník, zpracování vlastní

4.12 Rozhovor se stávajícím zastupitelem obce Okna

Zastupiteli z místního obecního úřadu Milanu Vysušilovi byly položeny otázky týkající se změn životního stylu po roce 1989, dále příčin a důsledků těchto změn. Otázky vycházejí tematicky z kvantitativního výzkumu, dotazníku.

Dotazovaný zastupitel obce Okna na dotaz z oblasti kulturního vyžití spatřuje v této oblasti velké rezervy. Obec podle jeho vyjádření dnes nemá žádné vlastní prostory, ani kulturní dům, kde by bylo možné společenské akce pořádat. V obci si není možné nějaké prostory pronajmout, prostě tu nejsou, veškeré akce se tedy konají venku na místním hřišti, jedná se o dětské a soutěžní dny. Při pohledu do minulosti spatřuje v této oblasti jistý úpadek. Za tímto stavem také vidí nižší zájem místních obyvatel o organizaci těchto akcí.

K možnostem sportovního vyžití v obci se vyjadřuje pochvalně, zejména vyzdvihl dvě fotbalová hřiště, tenisové hřiště a dětský park. Ovšem jedním dechem dodává, že je zájem o sportovní aktivity nižší, protože jsou zde lidé pohodlní. Možné zlepšení by dle něho přineslo častější organizování sportovních akcí, například nějakých závodů.

V oblasti tradic a zájmových činností organizovaných obecním úřadem spatřuje rezervy, ačkoli se v obci jednou ročně koná masopust a na Vánoce malé vánoční trhy. Velmi si cení vzniku komunitního centra v obnovené knihovně. Lidé si tam kromě vypůjčení knihy mohou sejit, popovídat si a formou besedy, diskuze probrat i konkrétní témata související s obcí.

V Oknech je pouze jeden obecní byt a obec ani v dalších letech bytovou výstavbu neplánuje, a to nejen z finančních důvodů, ale chybí i pozemky k výstavbě. Před rokem 1989 obec plánovala rozšíření individuální výstavby změnou charakteru zemědělské půdy na stavební parcely, to by však bylo dnes již velmi obtížné, protože pozemky již nejsou volné, obec by je musela vykoupit od stávajících vlastníků. S tím souvisí i vysoké neuspokojení požadavků na individuální výstavbu v obci.

Pracovní příležitostí v obci jsou minimální, jedná se o sezonní práce spojené s údržbou zeleně, sekáním trávy a úklidem obce, dále pak zajišťování provozu sběrného dvora a drobná údržba. Přesto dotázaný nepovažuje vytváření nových pracovních míst za důležité, a to vzhledem k vysoké zaměstnanosti v regionu.

S dostupností sociálních služeb pro občany a s jejich kvalitou není spokojen. V obci žije dost osamocенých seniorů, kteří by jistě pomoc uvítali, např. dovoz obědů, větší využití terénní pečovatelské služby apod. V této oblasti by uvítal větší podporu ze strany státních institucí.

Naopak vysoce hodnotí dostupnost vzdělání v této lokalitě venkova. V obci je škola i mateřská školka, další škola je ve městě Doksy vzdáleném pouze 5 km s dobrou dopravní dostupností. Rodiče si mohou vybrat, ale občas narazí na formální komplikace s tzv. spádovostí dětí, což vnímá jako přežitek. Historický zánik škol v malých obcích vnímá dotazovaný zastupitel jako přirozený vývoj, protože udržování škol pro několik málo dětí bylo neekonomické a také tyto školičky nemohly nabídnout moderní a kvalitní výuku.

V základních službách a občanské vybavenosti obce vidí nedostatky zejména v tom, že v malých obcích chybí prodejny a další služby. Naštěstí v Oknech se drží prodejna potravin a běžného smíšeného zboží, v níž si lidé mohou nakoupit základní potraviny. Pro větší nákup si mohou občané obce dojet do blízkého města, ale nesmí se zapomínat na to, že v obci žijí i lidé, kteří nemají automobil. Dnes se však, dle jeho názoru, vše posuzuje jen z ekonomického hlediska. Dotovat prodejny na malých obcích je nemyslitelné.

Technická infrastruktura v obci je kvalitní. Podařilo se vybudovat kanalizaci, která byla téměř celá financována z dotací, dále mají Okna vlastní čističku odpadních vod a rekonstruovanou vodovodní síť. Dotazovaný zastupitel vidí rezervy v této oblasti v dobudování komunikací, hlavně chodníků, také v posílení bezpečnosti dopravy, protože obcí prochází komunikace II. třídy, a ne všichni řidiči zde příkázanou rychlost dodržují.

Přeložku silnice I. třídy vnímá negativně, dokonce tvrdí, že v této oblasti doslova „obec zaspala“. Zastupitel rozumí požadavkům občanů z Obory, ti přeložkou získají klid a bezpečnější pohyb po obci, neboť klesne dopravní zátěž a sníží se hluchnost, Okna však budou trazit, protože se doprava přiblíží k obci. Do budoucna řešení vidí ve vybudování dopravního koridoru dále od obcí Okna a Obora.

Po roce 1989 došlo dle dotázaného ke změně životního stylu v celé společnosti. Lidé tráví více svého času doma u televize, počítačů, stali se pohodlnějšími. Podstata venkova se vytrácí nejen v obci Okna, ale je to celorepublikový trend.

Změna životního stylu se pak odráží také v mezilidských a sousedských vztazích. Lidé se mají podstatně lépe, než tomu bylo na venkově dříve. A tento svůj blahobyt mnozí dávají okázale najevo – auto, nový dům apod. Vztahy jsou dnes více formální, neosobní, souseda sice pozdravíte, ale dál o něm nevíte. Samostatnou kapitolu vidí v satelitních oblastech. Tam se lidé opravdu znají jen povrchně, někdy vůbec ne. Ráno přijedou, večer odjedou, žádná socializace.

4.13 Rozhovor s bývalou členkou osadního výboru obce Obora

Obec Obora náležící pod město Doksy, je jeho městskou částí, nemá tedy vlastní zastupitelstvo, jen osadní výbor v počtu čtyř členů a předsedy. Výbor může pouze předkládat návrhy zastupitelstvu, radě či výborům a návrhy se musí týkat dané části obce. Na otázky na daná témata odpovídala bývalá členka osadního výboru v obci Obora Bára Meriová. Otázky rovněž vycházejí tematicky z kvantitativního výzkumu dotazníku.

V Oboře je hodně znát, že je součástí Doks. Kulturní akce se zde téměř žádné nekonají, protože není vhodné místo. Sami občané dle dotázané nemají o pořádání akcí zájem. Za kulturu vyrážejí do blízkých Doks.

Podobně je to se sportovními aktivitami a vyžitím. Opět zde obec naráží na problém s místem konání, s nezájmem lidí. Ti, kteří chtějí sportovat, vyráží do Doks a dalších lokalit.

Dotázaná je také velice skeptická k udržování tradic v obci a k jejímu kulturnímu rozvoji. Naráží na nezájem místních lidí. Jediné, co hodnotí kladně, je akce Dětský den, který organizuje místní osadní výbor.

Bytová výstavba v obci se v minulosti neplánovala a ani se neplánuje nyní, protože nejsou volné stavební pozemky. V obci jsou výhradně rodinné domy a bývalé zemědělské usedlosti, které se dnes využívají převážně k rekreačním účelům.

Pracovní příležitosti pro občany v obci vnímá jako dostatečné, protože v tomto regionu je dostatek pracovních příležitostí. Není tedy potřeba podporovat vznik pracovních míst v obci. Rovněž Obora nepotřebuje ani obecního zaměstnance, protože veškeré služby má obec řešené centrálně z města Doksy.

Co by se v Oboře mělo výrazně zlepšit, je dostupnost sociálních služeb, zejména těch mobilních, je tu dost seniorů a ty už tak mobilní nejsou, bylo by dobré, kdyby občas za nimi někdo zajel, přivezl nákup nebo si s nimi jen tak popovídal.

V obci není žádná škola ani mateřská školka, ale to dotázaná nevidí jako nedostatek, protože kvalitní vzdělávání je zajištěno v blízkém městě Doksy a dojíždění není problém.

V základních službách a občanské vybavenosti je to podobné jako se školami. Za všemi službami občané Obory dojíždějí. Připouští, že by prodejna se základními potravinami nebyla špatná, ale z ekonomického hlediska ví, že by se prodejna neudržela.

V rámci technické infrastruktury se aktuálně v Oboře řeší kanalizace, to je dle respondentky v Oboře bolavé místo. Obora je odkázána na rozhodnutí města Doksy, a to má dle dotazované jiné priority. Z ostatních sítí je tu vše, co občané potřebují – vodovod, internetová síť.

Na dotaz plánované přeložky silnice I. třídy odpověděla, že se jedná o velmi pozitivní změnu, protože doprava působí obci velkou zátěží, prach, hluk a také z bezpečnostního pohledu je to špatné. V jejich očích tato stavba obci velice prospěje.

Změny životního stylu v obci po roce 1989 jsou znatelné. Pozitivní změny vidí ve zvýšení mobility venkovského obyvatelstva, jistý úpadek pak v pohodlnosti, protože lidé jezdí autem i několik desítek metrů. Změny v životním stylu obyvatel v malých obcích jsou celorepublikové.

Za velmi výrazné změny na venkově považuje přeměnu mezilidských a sousedských vztahů. Všeobecně se dá říci, že tyto vztahy ochladly, staly se více formálními, lidé se pozdraví, a to je asi tak vše. Dříve si lidé zašli do hospody, probrali vše potřebné, měli tím k sobě poněkud blíže. Výraznou skupinou v obci jsou chalupáři. Ti přijedou na víkend, tudíž u nich nelze žádné budování vztahů očekávat.

4.14 Rozhovor s knihovníkem a mecenášem komunitního centra v Oknech

Pro zkoumanou problematiku venkovského životního stylu poskytl své názory a volně odpověděl na otázky z dotazníku místní knihovník a mecenáš komunitního centra v Oknech Jaroslav Kunc.

K možnostem sportovního vyžití v obci se vyjádřil následovně, vyzdvihl okolní přírodu, lesy, kam velmi rád chodí nejen na houby, ale také na procházky. Dále vyzdvihl sportovní zázemí v obci, fotbalové hřiště, tenisový kurt a z alternativních sportovních činností vypíchl tolik oblíbené stanoviště disk golfu.

Dodržování tradic v obci by se mělo posílit, míní místní knihovník, tato oblast je průměrně podporovaná, a také si myslí, že lidé na venkově zpohodlněli a volný čas tráví raději doma u televize.

K bytové problematice v obci se vyjadřuje dotazovaný spíše záporně. Dle jeho názoru další výstavba bytů v obci nedává smysl, obec by měla zůstat taková, jaká je. Dodává však, že snahy o další výstavbu domů v obci jsou velmi silné a poptávka po bydlení, je v našem regionu velmi vysoká.

Oblast pracovních příležitostí hodnotí chvalitebně s vyjádřením, že on sám má pořád co dělat. Zároveň dodává, že zdejší region v současné době nezaměstnaností netrpí.

K tématu kvality a dostupnosti sociálních služeb pro občany si myslí, že pro seniory by se mělo dělat více, iniciátory podpory by měli být kraje, stát a hlavně obce, ty mají k místním seniorům nejbližší, ale samozřejmě není to jen záležitostí institucí, každý se může zapojit.

K tématu školství, provozu mateřské školky se vyjádřil v tom duchu, že ji má vedle domu a všeobecně se vyjadřuje k dostupnosti vzdělání v této lokalitě venkova pochvalně, tyto služby tu jsou v dostatečném pokrytí, jisté rezervy spatřuje ve vybavenosti a zázemí. V základních službách a občanské vybavenosti obce nevidí problémy, prodejna základních potřeb, smíšeného zboží tu je otevřena sedm dní v týdnu, a navíc dnes má skoro každý občan auto, je tedy dostatečně mobilní a může si zajet do města.

Technickou infrastrukturu v obci a obzvláště kanalizaci se zde vybuďovala chválí, je dobré, že lidé už nemusí vypouštět odpadní vody na pole, on sám měl a stále má v záloze vlastní čističku odpadních vod.

K problematice přeložky silnice I. třídy říká, že by se mělo najít nějaké jiné řešení anebo to nechat beze změn. Přinese to nevratný zásah do přírody, části obce pak vyšší hluk a prašnost. Nevidí v tak nákladné investici téměř žádná pozitiva a přínos pro obec.

Změnu životního stylu v obci po roce 1989 neumí objektivně posoudit, protože se do obce přistěhoval z velkého města, určitý úpadek ve venkovském životním stylu však připouští. Nesmírně si zde cení klidného toku života na venkově.

Co se týká vztahů jak těch mezilidských, tak i sousedských, ty by se mohly dle něho změnit k lepšímu, lidé by si měli více pomáhat. Důležité je v obci pořádat různé kulturní akce, kde by se lidé scházeli a vzájemně komunikovali. Také je vhodné minimalizovat témata a oblasti které lidi rozdělují.

5 Výsledky a diskuse

V této práci je využita jedna z nejčastěji používaných metod v sociálním výzkumu Dotazník. Mezi výhody dotazníku lze zařadit, relativně levné a snadné získání informací od velkého počtu respondentů, malou časovou náročnost a relativně nízkou náročnost na počet osob podílejících se na výzkumu. (Baum, Gojová, 2014 s. 97)

Kvalitativní část výzkumu tvořila data získaná za pomoci polostrukturovaných rozhovorů na témata týkající se venkovského životního stylu po roce 1989, díky nimž byla detailněji popsána jednotlivá problematika, která odrazila osobní postoje respondentů ke zkoumané oblasti venkova. (Baum, Gojová, 2014 s. 232)

V této práci je využita metodologická triangulace technik, tedy kombinace mezi metodami sběru a vyhodnocení dat. Odlišné výzkumné metody však mohou zapříčinit i odlišné výklady závěrů. (Baum, Gojová, 2014 s. 192)

Cílem této diplomové práce byla analýza a definování změn životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989. Společnost po roce 1989 procházela významnými změnami, které ovlivnily a neustále ovlivňují životní styl celé společnosti, tyto změny jsou obzvláště patrné ve venkovském životním prostoru. Závěry, které přinesla tato práce, potvrzují rozdíly v porevolučním vývoji zkoumaných obcí ve vztahu k vývoji a změnám životního stylu. Při porovnání výsledků této práce jsou patrné odlišnosti v životním způsobu obyvatel zkoumaných obcí. To potvrzuje hypotézu o změnách životního stylu v závislosti na vnějších faktorech ovlivňujících každodenní život obyvatel.

Životní styl venkovského obyvatelstva lze posuzovat z několika pohledů, může se jednat o životní styl jednotlivce a také o životní styl skupiny obyvatel. Práce se soustředila na vybraný vzorek obyvatel zkoumaných obcí, přinesla zajímavé poznatky k možnostem obnovy a rozvoje mezilidských vztahů. Z provedeného šetření vyplynulo, že změny životního stylu probíhaly nejvíce na základě významných porevolučních změn, ale také postupným přirozeným vývojem společnosti.

Porovnáním zkoumaných obcí vyšlo najevo, že subjektivní názor na venkovský životní styl je v některých oblastech srovnatelný a jiných se odlišuje. Významné příčiny rozdílnosti postojů obyvatel jednotlivých obcí, které uvedli v dotazníku, spatřují v rozdílném samosprávném zřízení obcí a v odlišnostech z pohledu zázemí a rozsahu jejich občanské vybavenosti.

6 Závěr

Téma „Změny životního stylu venkovského obyvatelstva po roce 1989“ je velmi široké a obsáhlé. Na tuto oblast rurální sociologie lze nahlížet z různých pohledů a perspektiv. Změny, které nastávaly v oblastech venkovského životního stylu, mají své příčiny jak ve významných společenských událostech, tak i v rozšiřování konzumního způsobu života, zvyšování mobility venkova, v proměnách funkcí venkova, ale také například v pronikání moderních technologií na venkov. To vše přineslo významné a nevratné změny venkovského životního stylu.

V této práci je tato oblast zkoumání zúžena na vybrané sousední obce v jižní části Libereckého kraje. K naplnění cíle práce byly zvoleny dvě sousední obce s velmi podobnou historií a silnou vzájemnou vazbou. První vybranou obcí byla obec Okna, která se nachází nedaleko hradu Bezděz v Libereckém kraji. Druhou vybranou obcí byla obec Obora sousedící s první vybranou obcí. Důvodem výběru tohoto zkoumaného tématu jsou sociální proměny venkova po roce 1989, proměny vztahů mezi obyčejnými lidmi, proces resocializace venkova a také můj osobní vztah k venkovu. Z provedeného výzkumu vyplývá, že po roce 1989 došlo na venkově k významným změnám. Projevy těchto změn byly nejen nárazové, ale také postupné, stejně tak se projevovaly i příčiny těchto změn. Provedený výzkum ukázal, že názory a postoje občanů jsou ve většině zkoumaných oblastí srovnatelné, avšak jsou i oblasti, kde se významně odlišují. Výchozím bodem těchto odlišností je oblast a rozsah rozhodování občanů zvolených obcí o svém směřování a osudu. Zatímco v obci Okna zvolili občané v roce 1990 cestu samostatnosti, občané obce Obora zůstali pod vedením města Doksy, a připravili se tak o možnost plného rozhodování o osudu a rozvoji své obce. Názory občanů na zkoumaná témata lze shrnout do jednotlivých oblastí. První z oblastí zahrnuje aktivity občanů realizované ve volném čase. Pohledy respondentů z obou obcí se shodují v tématech kultury, ale naopak se odlišují ve sportovním vyžití a v trávení volného času v oblasti tradic. Příčiny tohoto stavu jsou zřejmé, vycházejí z rozsahu obecního zázemí, prostor nutných k realizaci těchto aktivit, ale také například z rozsahu sportovního zázemí. Další oblast zkoumaného území lze shrnout do okruhu občanské vybavenosti, technického a infrastrukturálního vybavení obcí. Tam se názory vcelku logicky u jednotlivých respondentů odlišují, v lépe vybavené obci Okna jsou postoje a názory občanů více pozitivní, tedy až na výjimku zabývající se přeložkou stavby obchvatu obce Obora. Naopak v obci Obora jsou postoje a názory na tuto oblast průměrné až podprůměrné, tedy

až na problematiku přeložky komunikace I/38. Další zkoumanou oblast lze shrnout do změn životního stylu, způsobu života a pro venkov charakteristických sousedských vztahů. V této oblasti se respondenti shodují na úpadku vztahů mezi sousedy a občany obcí. Příčiny tohoto vývoje spatřují v jistém druhu pohodlnosti a uzavřenosti, také ve velmi malé socializaci nových obyvatel v obcích a dále v zániku společných kulturních akcí a činností, při nichž by se lidé potkávali, navazovali kontakty, utvářeli komunity mezi sebou.

Jako určitý příklad možnosti rozvoje malých obcí v oblasti kultury, volnočasových aktivit a komunitní činnosti je nově obnovený provoz místní knihovny v Oknech rozšířený o nový prvek místního komunitního centra. Z ekonomického hlediska se jedná o nenáročnou aktivitu nevyžadující velké investice na zřízení a provoz. Ačkoli se knihovna nachází v relativně malé místnosti, byl zde vytvořen příjemný prostor pro setkávání občanů, pořádání malých kulturních akcí, přednášek a besed. Lidé si mohou jednou v týdnu vypůjčit knihu nebo se zúčastnit výše uvedených akcí. Celý tento projekt vznikl z iniciativy jednoho místního občana, současného knihovníka a zakladatele komunitního centra. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že kulturní a společenský život v malých obcích významně oslabil, případně zanikl úplně, ale právě toto by mohla být jedna z možných cest obnovy. Pomoci by mohla finanční podpora malých projektů v malých obcích formou dotací, a to na krajské, ideálně pak i na celorepublikové úrovni. S tím ruku v ruce souvisí požadavek na zjednodušení procesu získávání dotací.

7 Seznam použitých zdrojů

1. BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Šlapanice: ERA, 2004, 184 s. ISBN 80-86517-90-X
2. Baum, Detlef., Gojová, Alice. *Výzkumné metody v sociální práci: Základní údaje*. Vyd.1. Ostravská univerzita, V Ostravě, 2000, 356 s. ISBN 978-80-7464-390-3
3. Kolesárová, Karolína., *Životní styl v informační společnosti: Základní údaje*. Vyd. 1. V Praze: Univerzita Jana Amose Komenského, 2016, 176 s. ISBN 978-80-7452-119-5
4. Majerová, Věra. *Český venkov 2000: Základní údaje*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2000, 150 s. ISBN 80-213-0915-6
5. MAJEROVÁ, Věra, HEROVÁ, Irena. *Český venkov 2006: Sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2007. ISBN 978-80-213-1631-7.
6. MURGAŠ, F. Konceptuální rámec kvality života v geografii. In *Geografická organizace Česka a Slovenska v současném období*. Ostrava: Akademie věd ČR, 2005, s. 65-73. ISBN 80-86407-05-5
7. Perlín, Radim., Hupková, Martina. *Venkovy a venkované: Základní údaje*. Vyd. 1. V Praze: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2010, 50 s. ISBN 978-80-87147-27-6
8. Pospěch, Pavel. *Vynalézání venkova v ČR po roce 1989: Základní údaje*. Vyd. 1. V Brně: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, 177 s. ISBN 978-80-7325-353-0
9. Perlín, Radim., Kučerová, Silvie., Kučera Zdeněk. *Typologie venkovského prostoru Česka: Základní údaje*. Geografie, 115, Vyd. 2. V Praze, 2010, 187 s.
10. Perlín, Radim. *Venkov, typologie venkovského prostoru: Základní údaje*. Univerzita Karlova, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 2010, 21 s.
11. PĚLUCHA, M. *Venkov na prahu 21. století: venkov a jeho rozvoj na přelomu milénia, územní dopady znalostní ekonomiky na venkov, souvislosti vztahů měst a venkova v globalizované ekonomice*. Základní údaje. Praha: Alfa Nakladatelství, 2012, 316 s. ISBN 978-80-87197-49-3
12. Patočková, Vera., Šafr. Jiří. *Životní styl po roce 1989 – Proměny trávení volného času ve sféře kulturní participace*. Základní údaje. Akademie věd ČR. V Paze. 2014.
13. Příbová, Marie., *Marketingový výzkum v praxi*. Základní údaje. Praha. Grada, 1996, 238 s. ISBN 80-7169-299-9

14. Svobodová, Hana., Věžník, Antonín. *Venkov, Úvod do geografie venkova: Základní údaje*. Katedra Geografie, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2014, 66 s.

Elektronické zdroje

1. Český statistický úřad: *Postavení venkova v krajích ČR*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <[https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova v krajich cr](https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr)>
2. Sociologická encyklopedie: *Sociologický ústav AV ČR*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Obec>>
3. Kinomaniak: *Historická návštěvnost kin*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
v [cit. 27.3.2024] Dostupné na <<https://kinomaniak.cz/navstevnost-kin/historicka>>
4. Obec Okna: *Historie obce*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <<https://obecokna.cz/obec/historie-obce/>>
5. Místopisy CZ: *Historie obce Okna*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/4713/okna/historie/>>
6. Ministerstvo vnitra ČR: *Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024] Dostupné na
<<https://www.mvcr.cz/clanek/statistika-v-souvislosti-s-valkou-na-ukrajine>>
7. Obec Okna: *Historie obce*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <<https://obecokna.cz/>>
8. Město Doksy: *Městské části*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <<https://www.doksy.com/mestske-casti/ms-16410>>
9. Deník veřejné správy: *Středisková soustava osídlení*. In: [Online] v [cit. 27.3.2024]
Dostupné na <<https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6544450>>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Vymezení venkovského prostoru.....	18
Obrázek 2: Lokalita zkoumaných obcí.....	36
Obrázek 3: Průběh dotazníkového šetření.....	42

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1.1 Struktura sídelní soustavy podle velikostních kategorií.....	16
Tabulka 1.2 Zánik občanské vybavenosti po roce 1989.....	27
Tabulka 1.3 Demografický vývoj obce Okna od roku 2010.....	40
Tabulka 1.4 Demografický vývoj obce Obora od roku 2010.....	42
Tabulka 1.5 Rozložení respondentů podle věku a pohlaví.....	45
Tabulka 1.6 Vyhodnocení dotazníku.....	58

8.3 Seznam grafů

Graf č. 1. Možnosti kulturního a společenského vyžití.....	46
Graf č. 1.2 Možnosti sportovního vyžití.....	47
Graf č. 1.3 Možnosti trávení volného času v oblasti zájmových činností a tradic.....	48
Graf č. 1.4 Rozvoj a podpora výstavby bytových kapacit.....	49
Graf č. 1.5 Rozvoj a podpora pracovních příležitostí.....	49
Graf č. 1.6 Sociální služby pro občany.....	50
Graf č. 1.7 Občanská vybavenost, školy, školky.....	51
Graf č. 1.8 Občanská vybavenost, základní služby.....	52
Graf č. 1.9 Technická infrastruktura v obci, kanalizace, vodovod, komunikace.....	53
Graf č. 1.10 Plánovaná přeložka komunikace I. třídy, vliv na obec a okolí.....	54
Graf č. 1.11 Životní styl v obci po roce 1989.....	55
Graf č. 1.12 Mezilidské a sousedské vztahy v obci po roce 1989.....	56

8.4 Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika
ČSÚ – Český statistický úřad
AV ČR – Akademie věd České republiky
ČZÚ – Česká zemědělská univerzita
MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky

8.5 Přílohy

Příloha 1 – Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Jaroslav Jareš a jsem studentem oboru Veřejná správa a regionální rozvoj na ČZU v Praze.

Chci vás požádat o vyplnění dotazníku na téma „Změny venkovského životního stylu po roce 1989“. Tento dotazník slouží pouze pro mé studijní účely, veškeré informace jsou anonymní.

Pohlaví: muž / žena

Věk: 20–35 let / 36–45 let / 46–55 let / 56–65 let / 65 let a více

<i>Jak vnímáte možnosti kulturního vyžití ve vaší obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte možnosti sportovního vyžití ve vaší obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte podporu zájmových činností ve vaší obci</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte podporu rozvoje bytové otázky ve vaší obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jaká je podle vás míra zaměstnanosti v tomto regionu?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte kvalitu sociálních služeb v obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte občanskou vybavenost v oblasti školství v obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte občanskou vybavenost v oblasti základních služeb v obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte investice do technické infrastruktury v obci?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte schválený záměr přeložky komunikace I/38 Obora – Doksy?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte změny venkovského životního stylu po roce 1989?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

<i>Jak vnímáte mezilidské a sousedské vztahy po roce 1989?</i>				
Výborné	Uspokojující	Průměrné	Podprůměrné	Nedostatečné

Děkuji vám za vyplnění dotazníku,

Jaroslav Jareš